

ללמד אזרחות אחרת

הצעות לפעילות חינוכית-אזרחית בלתי
פורמלית במסגרות פורמליות

נוסו ונכתבו על ידי הסטודנטיות בתוכנית 'משעולים'

2019

החברת נכתבה על ידי סטודנטים וסטודנטיות בתוכנית משעולים, במסגרת ההתנסות בהוראה שהתקיימה בשנת הלימודים תשע"ט (2018-2019) בשישה בתי ספר ברחבי הארץ. במסגרת זו, הובילו הסטודנטים פרויקטים חינוכיים-פוליטיים בשיתוף עם צוותי המחנכים, ובליווי והנחיה של מורות מאמנות ומדריכות פדגוגיות מטעם המכללה האקדמית לחינוך 'אורנים'. חברת זו מהווה אוגדן של פעילות וכלים מומלצים בעקבות התנסות זו.

עריכת תוכן: נעם וידן

משעולים היא תכנית אקדמית לתואר ראשון ותעודת הוראה בחינוך פוליטי לאזרחות דמוקרטית הפועלת במכללה האקדמית לחינוך "אורנים". משעולים פועלת לקידום חינוך לדמוקרטיה בישראל, מתוך תפיסה פוליטית של המעשה החינוכי, ומתוך ההבנה כי חינוך לדמוקרטיה מחייב אותנו המחנכים להעיז ולקפוץ למים העמוקים והסוערים של העיסוק החינוכי בסוגיות הציבוריות השנויות במחלוקת בישראל, ללוות את התלמידים והחניכים שלנו בתהליך גיבוש תפיסת העולם והזהות הפוליטית שלהם, ולהפוך אותם לאזרחים דמוקרטיים במובן העמוק של המילה.

הפרויקט המשותף של **פורום דב לאוטמן** עם **תוכנית משעולים** נולד מתוך הכוונה להציע מהלך משלים למחקר על לימודי אזרחות בבתי הספר, שערך הפורום באותה שנה. ממצאי המחקר לימדו על קשר חלש בין לימודי אזרחות במסגרת תכנית הלימודים הקיימת, לבין מציאות החיים של אזרחים בוגרים בישראל. כמו כן עלה כי לימודי האזרחות בבתי הספר אינם מייצרים תפיסה עמוקה של אזרחות בקרב הלומדים, כזו המעודדת חשיבה ביקורתית, מעורבות אזרחית ותודעה פוליטית מגובשת. התובנות של הסטודנטיות והסטודנטים יצרו כלים ורעיונות חדשים ומגוונים לפעילויות חינוכיות אזרחיות בלתי פורמליות המיועדים בעיקר עבור אנשי חינוך ומורים בחינוך הפורמלי.

תודות: לראניה כרייני-עונאללה ונועה שפירא – המדריכות הפדגוגיות, לאדווה זלצר, מירב גנור, אביגייל שחרור, לירון בלס ואלה נמליך – המורות המאמנות, ולבתי הספר שהסכימו להשתתף בניסוי. לנועה אוריה על ההכוונה והערות התוכן. תודה גדולה לפורום דב לאוטמן (קרן לאוטמן והאוניברסיטה הפתוחה) על שיתוף הפעולה, האמון וההזדמנות. ליעל נאמן ולני מילוא על השותפות, התמיכה והליווי לאורך השנה.

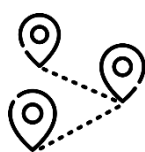
כל ההצעות והרעיונות המובאים בחוברת זו פותחו **במטרה לחזק את הדמוקרטיה הליברלית בישראל**. הדמוקרטיה בישראל, כך אנו מאמינים, תלויה **במערכת חינוך שתעניק לתלמידיה כלים אזרחיים**, ובמורים ומורות שילוו אותם בתהליך גיבוש זהותם הערכית, החברתית והאזרחית – זהו תפקידם הפוליטי של מחנכים במדינה דמוקרטית.

נוסף למיומנויות אחרות, הקשורות ליכולותיהם המקצועיות, האקדמיות, הרגשיות, והחברתיות של התלמידים – על מערכת החינוך לפתח בתלמידיה גם **מיומנויות דמוקרטיות**.

מיומנויות דמוקרטיות:

- היכולת להבחין בין עובדה לדעה
- היכולת לנסח עמדה מבוססת, קוהרנטית
- היכולת לבסס טיעונים על ידע ומושגים
- גיבוש מצפן ערכי ותפיסת עולם – מבוססת, מנוסחת ויציבה
- קריאה ושמיעה ביקורתית – זיהוי עמדות והאלטרנטיבות האפשריות, שאילת שאלות
- יכולת עמידה בפני 'פייק ניוז', דמגוגיה וספינים
- היכולת להתווכח – לשמוע עמדות מנוגדות, להגיב לטענות, להתנסח בבהירות
- לנקוט עמדה, להכריע, לבחור צד בתוך מחלוקת
- מחשבה מורכבת, לא דיכוטומית. שאילת שאלות והיכרות עם מנעד רחב של תשובות.
- היכולת לשכנע ולהשתכנע
- להכיר בקיומם של 'אחרים' – סובלנות, פלורליזם
- הבנה ואמפתיה כלפי מיעוטים וקבוצות מוחלשות – היכולת להיכנס לנעלי האחר, לזהות סבל, עוול ומצוקה
- נכונות לפעול ולקחת אחריות על הקהילה – אקטיביזם, מעורבות אזרחית

ככלל, התהליך החינוכי אליו נכוון בתהליך חינוכי-פוליטי הוא כזה:

- 1 | יצירת **תשתית ידע עובדתית** ביחס לסוגיה
- 2 | היכרות עם הצדדים השונים **במחלוקת**
- 3 | **גיבוש ונקיטת עמדה** אישית
- 4 | יציאה **לפעולה**

מה בחוברת? | תוכן עניינים

כלים בכתיבת עבודות חקר ביקורתיות | גימנסיה הרצליה, תל אביב |

עמוד 5

שבוע לקראת בחירות | מקיף חקלאי ויצו, נהלל | עמוד 16

מסע ישראלי בית ספרי | בית הספר הניסויי, ירושלים | אלה נאור ואורית לאו

| עמוד 28

אקטיביזם והחברה האזרחית | מגמת אזרחות, תיכון משגב | אורית פסקל

ועדן נאור | עמוד 35

הוראת הסכסוך הישראלי פלסטיני | תיכון שקד, טבעון | הדר זיידנר,

אופק ונציאנר ורובי גירון | עמוד 47

קצרצרים – על ירושלים | תיכון שקד, טבעון | הדר זיידנר, אופק ונציאנר

ורובי גירון | עמוד 58

מה המס"ר? | כלים בכתיבת עבודות חקר ביקורתיות

5 מערכי שיעור כפולים, שעברו בכיתות ט' בבית הספר 'גימנסיה הרצליה' בתל אביב

נכתבו על ידי: אוראל קדוש, עדי בס ומורן קובה

"כתחילה המפגשים שלעו חשבת' שאנו יודעת איך לכתוב עבודת חקר ואנו לא צריכה את זה. למדת' כלים שאנו לא לחקור וככה ג'דית' אכרס חגשים שאנו חשבת' עליוס" תצטובה כסיכום המערך

תלמידים נדרשים להגיש עבודות חקר במקצועות רבים ובנושאים שונים. פעמים רבות ללא הנחיה מתאימה וללא מתן כלים ביקורתיים לכתיבת העבודה: הן בהיבט הטכני (כיצד מחפשים מקורות מידע, כיצד מסכמים טקסטים, וכו'), והן בהיבט המהותי (כיצד בוחרים שאלת חקר, איך קוראים וכותבים מידע בצורה ביקורתית וכו').

מערכי שיעור אלה עברו במסגרת שיעורי אזרחות, אך הם כלים כלליים הנכונים לכל דיסציפלינה ונושא בה התלמידים נדרשים לכתיבת עבודות, ובפרט עבודות חקר.

מטרות:

1. התלמידים יכתבו עבודות חקר איכותיות, מתוך חשיבה ביקורתית ומעמיקה
2. פיתוח חשיבה ביקורתית, סקרנות אינטלקטואלית, ויכולת קבלת החלטות
3. היכרות והכרעה בסוגיות ציבוריות שנויות במחלוקת
4. היכרות עם מורכבותן של סוגיות פוליטיות, יכולת הבעת עמדה

מה צריך בשביל לקיים את הפרויקט?

- 5 שיעורים כפולים
- רשימת נושאים מומלצים, וכיוונים רצויים לנושאי המחקר
- בנק של אתרים, מקורות ומאגרי מידע
- רצוי: תגבור של צוות הוראה, עדיף מתחומי התמחות ודיסציפלינות שונות

המערך כולל 5 יחידות בנות שעה וחצי, אשר כל אחת מהן כוללת מרכיב פרונטלי, ומרכיב של עבודה מעשית בקבוצות עבודה.

נושאי השיעורים:

1. כיצד בוחרים נושא לעבודה?

שיעור המתמקד בשאלת שאלות, בזיהוי ובניסוח שאלת החקר

2. כיצד מוצאים מקורות מידע, וכיצד קוראים בצורה ביקורתית?

שיטות ודרכים למציאות מקורות מידע מהימנים ברשת, כלים בקריאה ביקורתית של מידע

3. דיון כיתתי

הובלת דיון כיתתי בשאלות המחקר השונות של התלמידים במטרה לפתוח את כיווני המחשבה, ולהיחשף למגוון של עמדות אפשריות

4. איך כותבים דיון, ואיך כותבים טיעון?

כיצד מציגים צדדים שונים בדיון? כיצד מנסחים פסקת טיעון מורכבת?

5. מה המס"ר? (מסקנות, סיכום, רפלקציה)

הסקת מסקנות, הכרעה והבעת עמדה, כתיבת סיכום, וכמובן – עיבוד ורפלקציה קבוצתית על העבודה המשותפת.

סדר השיעורים הוא כזה התומך בתלמידות ובתלמידים בכל שלבי המחקר, ועד להגשת העבודה. במהלך השיעורים היה לתלמידים זמן המיועד לעבודה בקבוצות, שהוקדש בכל שיעור לשלב אחר בעבודת המחקר שלהם. בזמן העבודה הקבוצתית המורה (והסטודנטיות) הסתובבו בין הקבוצות כך שלכל קבוצה הייתה ההזדמנות לשאול שאלות, להתייעץ, ולקבל משוב על עבודתם. בדרך זו ניתן היה גם לפקח על איכות העבודה וקצב ההתקדמות של הקבוצות.

המלצות וטיפים:

- 1. אווירה לימודית בכיתה:** רצף השיעורים והעבודה המעשית בכיתה, הצליחו לייצר מוטיבציה כיתתית ואווירה לימודית שהיו משמעותיים להצלחת הפרויקט. גם דפוס העבודה הקבוע אפשר לתלמידים שגרת עבודה יציבה והתכווננות אישית לסגנון העבודה
- 2. ליווי וחניכה צמודים:** כל אחת מהקבוצות קיבלה ליווי שוטף בכל אחד מהשלבים בכתיבת העבודה. אין לנו ספק שלעומת עבודה עצמאית בבית, התלמידים חשו יותר ביטחון ועניין, הליווי תרם לאפשרות להעמיק בסוגיה ולקיים דיון בעל-פה
- 3. מחשבים:** במהלך השיעורים היה לכל קבוצה מחשב נייד איתו הם עבדו בשלב המעשי. העובדה שהיה ניתן לממש באופן מעשי את מה שנלמד בחלק העיוני, תרמה מאד לתחושת הביטחון וההספק של התלמידים בזמן השיעורים
- 4. דיון כיתתי:** השיעור השלישי יכול לקחת יותר משעה וחצי. בכדי שכל קבוצה תוכל להציג את השאלה שלה בכיתה בצורה משמעותית, כדאי להקציב שני שיעורים (של שעה וחצי כל אחד) לשלב זה, תלוי במספר קבוצות העבודה
- 5. יחס מורים/תלמידים:** חלק משמעותי מאד מהשיעורים הוקדשו לעבודה העצמית של התלמידים. בשלב הזה מומלץ לשלב מורות ומורים נוספים, בכדי שלכל קבוצה תהיה חניכה אישית יותר. יחס החניכה שלנו היה ארבע מורות על כ-25 תלמידים וזה היה משמעותי
- 6. אישור נושאי העבודה:** עבודת חקר שמלווה בצורה נכונה יכולה להיות פלטפורמה מצוינת להדגמה של חשיבה ביקורתית, אך יש ללוות את התלמידים בשלב בחירת הנושא על מנת להבטיח זאת. חשוב שהנושאים יעסקו בנושאים שנויים במחלוקת, יתמקדו בסוגיה שהתלמידים עסוקים בה – כזו שמרגיזה אותם, נוגעת להם, או אקטואלית ורלוונטית לחייהם
- 7. מיזוג מידע כמהלך הוליסטי:** אחד הקשיים המרכזיים בהם נתקלנו בעבודה מול התלמידים, הייתה רמה נמוכה של מיומנות של סיכום שזירת מידע. על אף שניסינו לענות על אתגר זה באחד ממערכי השיעור, מדובר במיומנות הנרכשת לאורך זמן, וניכר כי יש להשקיע זמן ממושך יותר וליצור שיתופי פעולה בין מורים במקצועות שונים כדי לפתח מיומנות זו – למשל, בשיעורי לשון והבעה

שיעור 1#: בחירת נושא וניסוח שאלה לעבודת חקר

מטרות:

- יצירת גירוי מחשבתי וסקרנות אצל התלמידים
- חיבור אישי של התלמידים לנושאים וסוגיות שונות בישראל
- פיתוח היכולת לשאול שאלות באופן ביקורתי, להכיר ולהעמיק באופן מורכב בסוגיות פוליטיות
- בחירת נושאים לעבודות החקר, ניסוח שאלות חקר ביקורתיות

מהלך השיעור הפרונטלי:

1. **פתיחה (2 דקות)** : מציגים לכיתה את מבנה עבודת החקר, עוברים על חלקי העבודה השונים. היום נתחיל עם בחירת הנושא ושאלת שאלה ביקורת - דיון קצר על מהות החוקר: איזה כובע אני צריך לחבוש כדי לעשות עבודת חקר? מה יכול לעזור לי? אנחנו חוקרים את מה שמעניין אותנו.

2. **מושג אחד, עולמות תוכן רבים (10 דקות)**: נבקש מהתלמידים לזרוק את כל הנושאים שהם לומדים בבית הספר - מתמטיקה, ספרות, גיאוגרפיה, לשון, היסטוריה וכו' - כותבים את כל המקצועות ברשימה בצד הלוח. בראש הלוח נכתוב מושג שמעניין אותנו, לדוגמא: "סמארטפון" (אפשר לבחור מושג, וניתן לבחור נושא ציבורי שמעסיק את התלמידים). נעבור על כל המקצועות שנלמדים בבית הספר, ונחשוב איך המושג/נושא יכול להתקשר לכל אחד מהם, במקרה של הסמארטפון: תקשורת בינאישית בהיסטוריה, איך הסמארטפונים השפיעו על השפה וההבעה, איך התקשורת הגלובלית והאינטרנט השפיעו על תפיסת הגאוגרפיה וכו'. נבין שכל מושג ניתן לבחון מכמה וכמה כיוונים שונים.

3. **איך כותבים שאלה ביקורתית איכותית? (5 דקות)** מה חשוב בשאלה ביקורתית? מה המאפיינים של שאלה ביקורתית?

- נושא שמעניין אותי
- שאלה שהתשובה עליה איננה "כן/לא"
- שאלה שמטילה ספק וחושפת קונפליקט
- עוסקת בסוגיה רלוונטית לחיי היום-יום שלנו
- מעשית (יש עליה מידע נגיש)

4. **מחלקים לתלמידים דף עבודה** (נספח א') (5 דקות) – המציע שלוש תבניות לשאילת שאלות. עובדים יחד על **שלב א'** בדף העבודה.

5. **שלב ב' (10 דקות):** מבקשים מהתלמידים לבחור נושא שמעסיק אותם (אפשר לבקש מהם לפתוח אתר חדשות/ לדפדף בעיתונים ולבחור כותרת שמעניינת בעיניהם, או לבחור מראש סוגיה אקטואלית שמתרחשת במדינה כעת).

נבקש מהתלמידים למלא את חלק ב' של דף העבודה ביחס לנושאים שהועלו

6. **סיכום (5 דקות):**

- האם נחשפתם היום לנושא כלשהו שמעניין אותכם?
- האם המשימה של בחירת שאלת חקר ברורה לכם יותר?
- למי יש כיוון לשאלה? מבקשים ממספר תלמידים שישתפו – ומגיבים להם

מהלך העבודה המעשית:

1. **עבודה עצמית:** כל תלמיד עוסק בדיוק ניסוח שאלת המחקר שלו (20 דקות). עוברים בין התלמידים ועוזרים להם.

כל תלמידה כותבת את השאלה שלה על פלקט.

2. **הצגת השאלות בפני הכיתה:** כל תלמיד/ה מציג/ה את השאלה שניסחה (10 דקות).

3. **חלוקה לקבוצות:** כל תלמידה מקבלת 3 פתקיות דביקות/ מדבקות גדולות, רושמת עליו את השם שלה – ומדביקה את השם שלה על שלושה פלקטים עם שאלות שמעניין אותה לחקור.

אוספים את הפלקטים – מרכיבים קבוצות חקר לכתיבת העבודות המשותפות: כל קבוצה צריכה להעביר את השאלה לאישור של המורה לפני השיעור הבא.

* שלב אישור השאלות הוא שלב חיוני – חשוב לדייק בניסוח השאלות, ולוודא כי הנושאים הם נושאים מורכבים ומעניינים, לא שטוחים, כאלה שיפתחו בתלמידים את החשיבה האזרחית המצופה.

כיצד נבחר שאלת חקר מעניינת וטובה?

שלב א':

התבוננו בלוח ונסו ליצור שאלות שונות מהנושאים שכתבנו יחד. אפשר להשתמש בתבניות הבאות:

- מה הקשר בין _____ ל _____ ?
- מה הקשר בין _____ ל _____ בקרב _____ ?
- למה _____ משפיע על _____ ?
- כיצד _____ משפיע על _____ ?
- האם _____ גורם ל _____ ?
- מה דומה ומה שונה בין _____ ל _____ ?

שלב ב':

תרגלו את מה שעשינו על הלוח. כתבו מושג / נושא שמעניין אתכם:

בריבועים הבאים כתבו ארבעה מקצועות שונים דרכם תרצו לבחון את הנושא שבחרתם, מתחת לכל ריבוע – כתבו כיצד ניתן להתייחס לנושא שבחרתם –

דרך המשקפיים של המקצוע שבריבוע:

מקצועות

כיצד ניתן להתייחס לנושא שבחרתם?

האם ניתן להרכיב שאלת חקר מכל זה?

נסו להכניס את הנושא שלכם לתוך תבניות השאלות:

- מה הקשר בין _____ ל _____ ?
- מה הקשר בין _____ ל _____ בקרב _____ ?
- למה _____ משפיע על _____ ?
- כיצד _____ משפיע על _____ ?
- האם _____ גורם ל _____ ?
- מה דומה ומה שונה בין _____ ל _____ ?

האם אחת השאלות האלה מעניינת אותי? בא לי לכתוב עליה עבודה?

שיעור #2: איסוף מקורות, וקריאה ביקורתית

מטרות:

- היכרות עם דרכים שונות לאיסוף מידע הקשור לנושא העבודה
- עקרון המשפך כאמצעי לחיפוש מידע, ולניסוח מתווה העבודה
- קריאה ביקורתית של מקורות מידע, והתייחסות מגוונת לסוגיות
- התנסות בסיווג מידע כעובדה או דעה

מהלך השיעור:

1. פתיחה: בסבב – כל קבוצה מציגה את השאלה שבחרו לחקור.

– מציגים את הרציונל ואת מפת העבודה של השיעור:

- שיטת המשפך
- סקירת סוגים שונים של מקורות
- הבחנה בין עובדה לדעה

2. שיטת המשפך: מציירים על הלוח משפך, ומסבירים לתלמידים כי מבנה של פרק הרקע

והמבוא של עבודת חקר מזכיר משפך – מהכללי והרחב, ועד לשאלה עצמה.

מתרגלים יחד – כותבים את שאלת החקר על הלוח – ומנסחים יחד שלושה שלבים כלליים יותר מהשאלה.

3. מחלקים לתלמידים את דף העבודה, ומבקשים מכל קבוצה לנסח את המשפך של

העבודה שלהם. מתכנסים בחזרה, כל קבוצה מציגה את המשפך שבנתה.

מבקשים מהתלמידים האחרים לשאול שאלות הבהרה, ומהקבוצות לשמוע את ההערות השוות שהכיתה מעלה.

כעת, עלינו למצוא עבור כל אחד מהשלבים במשפך מקורות מידע.

4. שואלים את התלמידים איזה סוגים של ידע עלו בשלבים השונים של המשפכים שהם

בנו? רושמים על הלוח ברשימה –

היסטוריה, עובדות ונתונים, סטטיסטיקה, עמדות של אנשי ציבור, אקטואליה וחדשות, מחקרים אקדמיים, ספרות ויצירות אמנות. מבקשים מהתלמידים לציין איפה ניתן למצוא מקורות לכל אחד מסוגי המידע שנרשמו על הלוח – רושמים את כל המקורות על הלוח.

מעבים את הרשימה של התלמידים, ונותנים להם בנק של מקורות מידע על פי סוגים.

5. הבחנה בין עובדה לדעה: צופים בסרטון שמתייחס לשאלה בה אנחנו עוסקים יחד כדוגמא – ומבקשים מהתלמידים לכתוב במהלך הצפייה שלוש עמדות שמובעות בסרטון, ושלוש עובדות שמובאות בו.

דיון:

- איך אתם יודעים שזו עובדה? איך מאמתים עובדות?

- איך מזהים עמדה?

6. מבקשים מהתלמידים לנסות ולכתוב טיעון הפוך לכל אחד מהמשפטים המביעים עמדה בסרטון, ולמצוא מקורות לאימות הנתונים והעובדות שאספו.

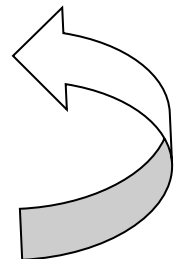
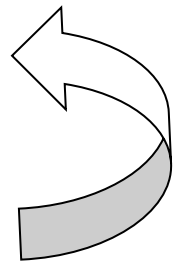
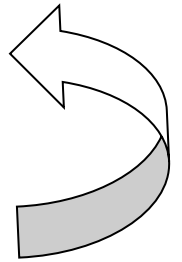
נסו לכתוב גם את הדעה שלכם ביחס לטיעוני הכתבה

7. סיכום: אחרי שתגדירו לעצמכם איזה מידע אתם צריכים על מנת לכתוב את פרקי העבודה שלכם (על פי שיטת המשפך), מתחיל שלב חיפוש מקורות המידע.

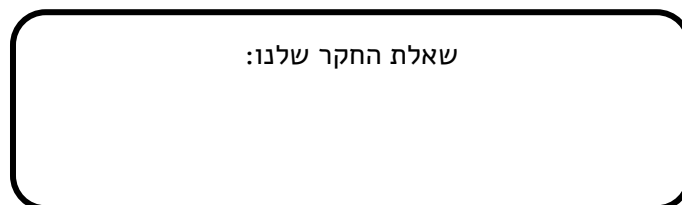
חשוב לזכור שיש מקורות רבים מאוד, לפעמים תמצאו במקורות מידע סותר. חשוב מאוד להבחין בין עובדות לדעות על מנת ללמוד האם הסתירה נובעת ממחלוקת (ואז כדאי להביא כמה עמדות), או מטעות בקביעת העובדות (זאת נוודא באמצעות אימות הנתונים). כדי לדעת לאסוף מקורות בצורה מהימנה וטובה, חשוב לקרוא את המקורות בצורה ביקורתית ובספקנות.

בזמן העבודה הקבוצתי – מבקשים מהתלמידים לדייק את המשפכים של העבודות שלהם, ולמלא את טבלת המקורות שלהם יחד, כרשימת מקורות ראשונית לעבודה.

שיטת המשפר

שאלת החקר שלנו:

איסוף המקורות: רשימת מקורות ראשונית

כיצד המקור תורם לי?	תקציר התוכן	קישור	סוג המקור (ספר, אתר, כתבה בחדשות, סרטון, מאמר, ראיון וכו')	כותרת המקור	
					1
					2
					3
					4
					5
					6

עניין של בחירה | הבחירות כהזדמנות חינוכית

**פעילות חינוכית שהתקיימה לשכבה י"ב בתיכון ויצו נהלל, לקראת הבחירות
נכתבו על ידי: רותם פסו, נדב בן עמי, ירוס תשומה, מיקה יעל חונן ועידן ישראלוב**

"כחיים יצאו חשכת' אופר דעשות כ"ל מ'אדטיקה", תעמדת כיתה י"ב, כס"ל המשחק

בתי ספר רבים מתייחסים לבחירות על ידי קיום ימי שיא חד פעמיים הכוללים בחירות מדמות, לעתים בשילוב פאנלים עם מועמדים מטעם המפלגות השונות – שתי פעולות המכניסות את השיח הפוליטי לתוך כותלי בית הספר, אך לא מאפשרות לתלמידים העמקה ובירור אמיתי ורציני של עמדותיהם הפוליטיות ביחס למחלוקות הציבוריות. מערך זה מציע להתייחס אל מערכת הבחירות כהזדמנות חינוכית משמעותית לפיתוח התודעה הפוליטית של התלמידים וליצירה של תרבות פוליטית ערה בבית הספר – זאת על ידי יצירת פעילות הוליסטית במרחב החינוכי בבית הספר מזוויות שונות – עיצוב מרחבי למידה מקדמי שיח, ושילוב פעילות חינוכית פורמלית ובלתי פורמלית המעמיקה את השאלות שעל סדר היום הציבורי, ומאפשרת בירור רציני של עמדות, לפני ההתנסות בבחירות דמה.

מטרות:

- הבנת הערכים והעקרונות הדמוקרטיים הבאים לידי ביטוי בקיום בחירות כלליות במדינה דמוקרטית
- פיתוח תודעה ותרבות פוליטית בבית הספר
- עיסוק מעמיק בבחירות, היכרות עם המחלוקות הציבוריות האקטואליות
- פיתוח יכולת הכרעה ונקיטת עמדה
- כלים להתמודדות עם דיון ציבורי רדוד, לא מעמיק, ועם דמגוגיה וספינים
- הקניית ידע, יצירת סקרנות ומתן כלים להרחבה והעמקה עצמאית
- עידוד מעורבות פוליטית ואזרחית

הפרויקט כולל מספר מרכיבים שנועדו ליצור מרחב כללי המנכיח את הבחירות בבית הספר – במרחב הפתוח, בפעילות בלתי פורמלית, וכן בשיעורים (שיעורי מחנך, שיעורי אזרחות, או אחרים), ובסופו של דבר גם באירוע שיא שכבתי הכולל בחירות מדמות.

המערך כולל:

- שלושה מערכי שיעור בני שעה וחצי
נושאי השיעורים: בחירה חופשית, הקבוצות והמחלוקות בחברה הישראלית, וימין ושמאל במחלוקות הציבוריות בישראל
- חדר נושא
חדר הנושא יהווה מיצג של המפלגות השונות, של מידע אודות האג'נדה והמצע שלהם (על פי צירי המחלוקת שנלמדים), והרשימות של המועמדים מטעמן
- יום שיא בית ספרי – ובסופו בחירות דמה

מה צריך בשביל לקיים את הפרויקט?

- ערכת קלפי – פרגוד, קלפי, פתקים של מפלגות
- ערכת קלפי משחק (ייחודיים)
- חלל המאפשר הקמת תערוכה ('חדר נושא')
- כרזות לעיצוב המרחב הבית ספרי

אפשרות: ניתן להציע לתלמידים המעוניינים לקחת חלק בארגון והובלת הפרויקט בבית הספר להצטרף לקבוצה שתוביל את הפעילות. קבוצה כזו מתוך התלמידים תיפגש מספר פעמים כדי ללמוד ולהכין את הפעילות, ובהמשך תוביל חלקים ממנה בתוך בית הספר – מה שעשוי להגביר את המוטיבציה של התלמידים, את העניין שלהם, ואת האפשרות להיכנס לסוגיות שנויות במחלוקת.

המלצות וטיפים:

- עיצוב המרחב הביא לכך שהתיכון כולו עסק בשיח אודות הבחירות
- לתת לתלמידים לחקור וללמוד בעצמם על המפלגות השונות, וללמד אחד את השני
- להתעקש להעמיק בסוגיות ותוכן, ולא להישאב להיבטים פרסונליים או סיסמאתיים של הקמפיינים
- קיום הבחירות המדמות וההצבעה גרמה לדיונים רבים ולשיח פוליטי ער
- מעורבות תלמידים בפרויקט יצרה תחושת אחריות והאקטיביות מעצימה את החוויה
- חשוב לחבר את הצוות החינוכי כולו על מנת לייצר תיווך מיטבי ולהעמיק את השיח עם התלמידים

מערך 1: האם הבחירה החופשית היא אשליה?

מטרות:

1. היכרות ודיון בין גישות פילוסופיות שונות אודות הבחירה החופשית
2. הרהור ובחינת חופש הבחירה במסלול החיים הישראלי

מהלך:

הצגה עצמית ופתיחה: 15 דקות

1. סבב שמות קצר ובו השאלה "אם הבחירות היו נערכות מחר – האם אני יודע/ת למי אני הייתי מצביע/ה?" (מי שרוצה יכול/ה לפרט, אך זו שאלה של כן ולא).
2. הצגה עצמית ומסגור: מסבירים על המערך – שלושה מפגשים שיעסקו בבחירות בישראל
3. תיאום ציפיות: יחס לנושאים שנויים במחלוקת, תרבות דיון.
האם יש לכם ציפיות? משהו שהייתם רוצים או לא רוצים שנדבר עליו?

חלק א': 20 דקות

1. הגדרה וסיעור מוחות קצר: מהי בחירה? כמה בחירות אנחנו מקבלים ביומיום? אילו סוגים של בחירות אתן מכירות? מה ברור לנו שאיננו יכולים לבחור? כותבים על הלוח נקודות שעולות.
2. ננסה לבחון את שאלת הבחירה מנקודת מבט פילוסופית – מחלקים את הטקסט 'משל האבן', ומקיימים דיון:
  - מה שפינוזה מנסה להגיד לנו על טבע האדם בעזרת השוואתו לאבן מתגלגלת?
  - במה הם דומים? במה שונים? האם שפינוזה חושב שהאבן יכולה לבחור לשנות את דרכה? והאדם?
  - האם אתם מקבלים את דבריו של שפינוזה בדבר האשליה שבבחירה החופשית?

”אבן מקבלת תנועה מסיבה חיצונית, הדוחפת אותה, --- תנועה שמכוחה היא תוסיף לנוע בהכרח גם אחר כך. --- האבן בתנועה היא אנוסה [=מוכרחה]. האמור כאן באבן, אמור גם בכל מה שנמצא ואין הבדל כמה מורכב הוא! ועכשיו, שער נא בנפשך שהאבן חושבת בשעה שהיא ממשיכה לנוע. מאמינה שהיא בת חורין גמורה ושהיא מתמידה בתנועתה רק משום שהיא רוצה בכך, ולא משום סיבה אחרת... והוא הדין באותה חירות של בני האדם, שהכל מתפארים בקניינה, ובאמת כל כולה אינה אלא בכך שבני אדם יודעים את שאיפתם אבל אינם מכירים את הסיבות שמכוחן הם נכרעים [=מופעלים]. כך מאמין התינוק שהוא מתאוה בחירות לחלב, הנער מאמין שהוא בן חורין כשהוא שואף נקם בשעת כעסו, והפחדן- שהוא רוצה לברוח.”

ברוך שפינוזה בתוך: שמואל הוגו ברגמן, תולדות הפילוסופיה החדשה, א, מוסד ביאליק, 1970 עמ' 261

חלק ב': 20 דקות

1. מחלקים את הטקסט:

”צא ובדוק את כל אחד ממיליוני הברואים המצויים בעולם החי, ותמצא שלכולם יש מסלול חיים קבוע. הנך יכול להיות משוכנע שחיה כלשהי שנהגה אתמול ושלשום בצורה מסוימת, תנהג כך גם מחר ומחרתיים. לעומת זאת, אצל האדם לעולם אינך יכול לצפות מראש כיצד ינהג. תמיד יש ביכולתו להפגיע. פעמים רבות ניצב בימי חייו האדם על פרשת דרכים, כשבידו נתונה הבחירה לאן לפנות. רצונו של האדם והחלטותיו אינם תוצאה הכרחית של סיבות חיצוניות, אלא של בחירתו הפנימית. בחינה זו של האדם מגלה את ייחודו ומסוגלת לנתב את חייו. האם יעפיל לפסגות או חלילה יצנח לתהומות? האדם יכול גם שלא להפעיל את יכולת הבחירה שלו, ואז יגיב בדרך המוכתבת על ידי הטבע, כמו כל בעל חיים.” (מתוך אתר ארגון ”ערכים”)

מקיימים דיון:

- במה שונה הטקסט הזה מהטקסט הקודם? מה הן נקודות ההנחה בו?
- עם איזה מהטקסטים אתם יותר מסכימים? מה הן נקודות ההנחה שלכם?
- האם הטלתם בעבר ספק על מידת החופש בבחירה שקיבלתם? 2-3 דוגמאות
- מה גורם לי לבחור כך או אחרת? מה מבדיל בין בחירות של אנשים שונים?

• מהו אופי? כיצד הוא מתעצב?
2. תיאוריות מקובלות בפסיכולוגיה טוענות כי "האישיות היא סך כל החוויות והזיכרונות של אדם"

- האם אתם מסכימים עם האמירה הזו?
- איזה עוד מרכיבים אתם חושבים שיש בעיצוב האישיות?
- אם האישיות היא סך כל החוויות והזיכרונות שלנו, והיא זו שמכריעה בעת קבלת החלטות, עד כמה אנחנו באמת חופשיים בבחירותינו?

חלק ג': 30 דקות

1. שומעים את השיר "אוטוביוגרפיה" של 'החברים של נטאשה'.

- מה הטענה העולה בשיר?
  - האם באמת יש מסלול חיים מוכתב וידוע מראש?
  - האם אתם מרגישים את זה גם על החיים שלכם?
2. משימה - מחשב מסלול - מבקשים מהתלמידים לחלק לתקופות של 3-5 שנים את החיים - מגיל שש ועד גיל ארבעים. כתבו מה עשיתם ומה אתם מתכננים או רוצים לעשות בזמנים אלו, מספיק לכתוב משפט לכל תקופה.

2. מתכנסים ומקיימים דיון משותף:

- כשאתם מסתכלים על מסלול החיים שבניתם, איך לדעתכם הוא דומה או שונה למסלול החיים של חבריכם לקבוצה?
- כשאתם מסתכלים על מסלול החיים שבניתם, איך לדעתכם הוא דומה או שונה למסלול החיים הישראלי?
- מה כל זה אומר עבורכם? איך זה גורם לכם להרגיש?

3. סיכום: 10 דקות

כותבים על הלוח את הציטוט: "הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון. והכל לפי רב המעשה" (מסכת אבות, פרק ג, משנה טו)

- מה אומר המשפט בעיניכם?
- מהי הסתירה במשפט זה? כיצד ניתן ליישב אותה לדעתכם?

• מה לדעתכם מרכזי יותר בחיי האדם – הצפוי (מה שנקבע על ידי גורם חיצוני), או

”הרשות נתונה” (היכולת של האדם לבחור את מעשיו, לשנות את הצפוי)?

את השיעור הזה הקדשנו לשאלה מהי בחירה חופשית והאם היא באמת קיימת בידינו?

האם אנחנו כאבן מתגלגלת במרוץ החיים המוכתב מראש?

נרצה שהשאלה הזו תלווה אותנו לאורך שני המפגשים הבאים – בשיעור הבא נעסוק

בחברה הישראלית שבה אנחנו חיים, על חופש הבחירה שלנו בה ובתוכה.

מערך #2 – החברה הישראלית – קבוצות ומחלוקות

מטרות:

1. היכרות עם מורכבותה של החברה הישראלית
2. הבנת חשיבות ההיכרות עם החברה הישראלית, עם הזהויות והקבוצות השונות בה
3. היכרות עם המחלוקות המרכזיות בישראל
4. התמקמות אישית גם מבחינה זהותית, וגם מבחינה אידיאולוגית בתוך המחלוקות

מהלך:

1. פתיחה: (10 דקות) החברה הישראלית מורכבת מקבוצות וזהויות שונות, בנוסף לאלה – בחברה הישראלית מתקיימים קונפליקטים שונים (שמכונים גם "שסעים") – הם מחלוקות בין תפיסות עולם (המתבטאות בסוגיות כלכליות-חברתיות, מדיניות-ביטחוניות, מגדריות, סוגיות הקשורות בדת ומדינה, ובאזרחות) המחלוקות האלה הן חוצות מגזרים וזהויות.

נשאל: איך לדעתכם חברה כל כך מורכבת, ומרובת קונפליקטים כמו החברה הישראלית צריכה להתקיים? איך אתם פועלים בהקשר הזה ביום יום שלכם? בשיעור הקרוב ננסה לחשוב יחד כיצד ניתן נכון להתמודד עם המחלוקות, וננסה להבין את עמדתנו בתוכן.

2. שאלים: מהן המחלוקות הציבוריות הקיימות בישראל היום? מהם "השסעים"? רושמים בצד הלוח, את רשימת השסעים. חשוב לוודא שכולם רשומים: עדתי, דתי, אידיאולוגי, מעמדי, לאומי. הרשימה הזו תשרת אותנו בהמשך, כעת נבחן שתי דרכים להתייחס אל הסוגיות הציבוריות – דרך החלוקה בין הקבוצות והזהויות, ודרך מחלוקות חוצות זהויות.

3. חלק א': הזהויות והקבוצות השונות בישראל: (30 דקות) מתחלקים לקבוצות וקוראים קטעים ערוכים מתוך נאום השבטים של ריבלין. מקיימים דיון בקבוצות:

- אתם מסכימים עם הטענה שהחברה הישראלית מפולגת לארבעה שבטים?
- באיזה קבוצה אתם רואים את עצמכם?

- איך אתם מרגישים שהפילוג הזה משפיע על החיים שלכם?
- איך אתם רואים את העתיד של החברה הישראלית לאור הדברים האלה?
- האם אפשר ליצור חברה מלוכדת במצב כזה?
- האם ואיפה אתם פוגשים את ארבעת השבטים בחיי היומיום שלכם?
- מהם היתרונות במתן חירות לכל "שבט"? מהן הסכנות?

3. מתכנסים חזרה למליאה. שואלים: מה מרשימת השסעים שרשמנו קשורים בפילוג בין

השבטים, ובזהויות השונות? (השסע הדתי, השסע העדתי).

מה לגבי יתר השסעים? איך הייתם מגדירים אותם?

4. חלק ב' : מחלוקות חוצות שבטים: (30 דקות) הסתכלו על רשימת השסעים, איזה

ויכוחים ציבוריים אתם מכירים שמתקיימים בכל אחד מהשסעים האלה?

רשומים הכל על הלוח: משרטטים את המחלוקות השונות על שלושה צירים:

- ויכוחים הקשורים במדיניות ביטחונית, ובאזרחות
  - ויכוחים הקשורים בדת ומדינה, ובמגדר
  - ויכוחים הקשורים במדיניות כלכלית-חברתית
- בצירים האלה יש מתח בין ימין לשמאל, לכל אחד מהצדדים יש הצעות אחרות למדיניות ופתרונות – בצירים האלה נעסוק בשיעור הבא בהרחבה.

5. מבקשים מכל אחד לכתוב על פתק את שני השסעים שלפי דעתם הכי משמעותיים

בישראל – מה הן המחלוקות הכי חמורות שהכי משפיעות על החברה הישראלית?

עורכים הצבעה: עוברים על כל השסעים, רואים כמה תלמידים מייחסים להם את החשיבות הגבוהה ביותר. אחרי כל שסע, מבקשים ממספר תלמידים שהצביעו להסביר כיצד החליטו לבחור בשסע הזה, על פי מה?

6. סיכום – (15 דקות) – שואלים את התלמידים מה למדו היום? כיצד הם רואים את

הבחירות ביחס לכל השסעים והמחלוקות שנגענו בהן? עם איזה מתח הכי קשה להם,

וכיצד הם מתמודדים איתו בחיי היומיום שלהם?

דמוקרטיה מבוססת על היותה של חברה מרובת עמדות וקבוצות, מדינה דמוקרטית צריכה

ללמוד לחיות עם מחלוקות בתוכה, ולפעול באמצעים שונים על מנת להכריע בסוגיות

הציבוריות, תוך התחשבות וכבוד בקבוצות והעמדות השונות.

שיעור #3: ימין ושמאל במחלוקות הציבוריות בישראל

מטרות:

1. היכרות עם הסוגיות בחברה הישראלית, ועם העמדות השונות כפי שמיוצגות על ידי נבחרי הציבור מהמפלגות השונות
2. ארגון סדר העדיפויות הערכי של התלמידים
3. חיבור בין המושגים מתוכנית הלימודים באזרחות לביטוי שלהם בשדה הפוליטי

מהלך:

1. **פתיחה (10 דקות):** במפגשים הקודמים דיברנו על האפשרות לבחירה חופשית, על מסלול החיים הישראלי ועל תמונת המצב של החברה הישראלית במציאות היום. היום נעסוק בלמידת המפה הפוליטית בישראל ואת המורכבות שלה, דרך משחק קלפים. באמצעות המשחק נביר את הסוגיות, ננסה להכריע בתוכן, ונלמד מי מייצג את העמדות השונות במסגרת המחלוקות הציבוריות בישראל. לפני שנתחיל – חשוב להבין מדוע משתמשים במושגים ימין ושמאל, מה הם מבטאים, ומה בין הדימוי הציבורי עליהם, לבין התוכן שלהם.

מהם ימין ושמאל? רושמים על הלוח את המילים 'ימין' ו'שמאל'.

מבקשים מהתלמידים להגיד את כל מה שהם יודעים/חושבים על הימין ועל השמאל. רושמים ממש את כל מה שעולה (כולל דברים גסים, שגויים, אלימים או סטיגמטיים).

2. מסבירים שהמילים ימין ושמאל נועדו לייצג צדדים בתוך מחלוקות רעיוניות, ושכעת ננסה להבין איך הם באים לידי ביטוי במחלוקות שדברנו עליהם בשיעור שעבר. רושמים על הלוח את הצירים מהשיעור הקודם, ומסבירים מהי עמדה ימנית ומהי עמדה שמאלית ביחס לכל אחד מהצירים האלה – ניתן להשתמש במושגים הבאים:

שוויון	מחלוקות הקשורות בסוציות כלכליות-חברתיות	חירות
אוניברסליזם	מחלוקות הקשורות בסוציות כלכליות ואזרחות	פרטיקולריזם
פרוגרסיביות	מחלוקות הקשורות בסוציות את ומאפיעה, ומאפיעה	שמרנות

3. מסבירים את חוקי משחק הקלפים ומחלקים את הכיתה לקבוצות בנות 7 תלמידים:

רצוי לפזר את הקבוצות לישיבה מרוחקת זו מזו, כך שיתאפשר מרחב מתאים לשיחה, וכן לליווי, שאילת שאלות ביקורתיות ולחידוד של המנחים, כמו גם ווידוא שהקבוצות מנהלות שיח מכבד וראוי.

מטרת המשחק: לאסוף כמה שיותר קלפי 'סוגיות'.

המשחק כולל: לוח משחק, 18 קלפי סוגיות, 120 קלפי ציטוטים, 4 קלפי ג'וקר

- מניחים את קלפי הסוגיות, ואת קופת הציטוטים במקומם על הלוח

- כל משתתף מקבל 8 קלפי ציטוטים

משחקים בסבב: בכל סבב אחד המשתתפים מוגדר כ'שופט'. השופט פותח קלף 'סוגיה'

לכל המשתתפים. בהתאם הסוגיה שנפתחה, כל המשתתפים (פרט לשופט) מניחים על

הלוח את קלף הציטוט המתייחס בצורה המתאימה ביותר בעיניו לסוגיה שנפתחה על ידי

השופט. על השופט להכריע מה הוא הציטוט המנצח לסוגיה על פי ראות עיניו.

המשתתף שבחר את הקלף שנבחר על ידי השופט, מקבל את קלף הסוגיה.

* ניתן להוציא את הציטוטים מהקשרם

* קלף הג'וקר הריק מאפשר ניסוח טיעון באופן חופשי על ידי המשתתף

* ניתן (ורצוי!) לחזק את הטענות המצוטטים ולנסות לשכנע את השופט לפסוק לטובתם

* בחירת השופט יכולה לנבוע מדעתו האישית, מרמת הרלוונטיות של ההקשר, מעוצמת

הטיעון, מהפופולריות של העמדה בציבור, או מכל שיקול אחר

לאחר שהשופט בחר את הקלף המנצח, כל הציטוטים שהשתתפו בסבב מוסרים מהלוח,

וכל המשתתפים לוקחים מהקופה קלף ציטוט חדש, לקראת סבב נוסף.

שלב א' – משימה קבוצתית: בשלב ראשון כל קבוצה מתבקשת להחליט מה הן 5 הסוגיות

החשובות, הבוערות והדחופות ביותר לטיפול, מתוך רשימת 18 הסוגיות של קלפי המשחק.

חשוב מאוד לשמור על סבלנות וחברות בזמן ההכרעות.

שלב ב' – מתחילים לשחק! משחקים במשך כשעה, ואז חוזרים למליאה.

4. דיון: (15 דקות)

הדיון הזה הוא דיון חשוב מאוד, תפקידו גם לעשות עיבוד משותף לחוויה, וגם להציף את התחושה והחוויה מקיום שיח על סוגיות שנויות במחלוקת שלרוב לא מתקיים במסגרת בית הספר. זו ההזדמנות שלנו המחנכים להראות לתלמידים את התועלת הרבה שמראייה מורכבת של סוגיות ציבוריות, מה האפשרות המעניינת של לשכנע ולהשתכנע, ומהחשיבות של דיון פוליטי.

- איך היה לכם המשחק?
- מה למדתם? האם היו דברים חדשים שלמדתם שלא ידעתם לפני?
- האם נחשפתם במשחק לעמדות שלא הכרתם קודם?
- איזה סוגיות הוגדרו בקבוצה שלכם כסוגיות החשובות ביותר? מדוע?
- כיצד התנהל הדיון ביניכם? איך הרגשתם?
- האם במהלך המשחק יצא לכם לשנות את עמדתכם? באיזה נושא? איך זה קרה?

5. סיכום קצר:

כאזרחים במדינה עלינו להכיר את השיקולים המורכבים שהחברה הישראלית מזמנת לנו. עברנו ביחד שלושה מפגשים מעשירים על בחירה חופשית, החברה הישראלית והאופן שבו אנחנו נמצאים מולן, בבחירות ערכיות יומיומיות ובבחירות כלליות שמתקיימות פעם בארבע שנים (או פחות...). היכרות מעמיקה עם התכנים עליהם דיברנו יכולה לחדד ולחזק את ההבנות הערכיות שלנו, להעשיר את ההבנה המורכבת של סוגיות בהן יש צורך בהכרעה.

מסע ישראלי | היכרות עם החברה הישראלית

סיור שכבתי בן 5-3 ימים, המתקיים בכיתה י"א בתיכון הניסויי בירושלים

נכתב על ידי: אלה נאור ואורית לאו

"דאו כאותי אמסע כמטרה דאמוג כד-כק הרכה והופתעת' שלמדת' הרכה דכריס חגשים. המסע היה מעוצה כעיני. היו בו רעעים מת'שים, אכד שמת' דהיע דמקומות שדאו הי'ת' כהס אלת' פעס. כעיקר דמדת' הרכה על' חיים של' אנשים שונים דגמרי' ממני והיו גס הרכה נקודות מכט שחשוב שני'ר. כיעתיים הדכריס עוג מחדחד'ים, אכד' יש עשאים שאני ככר' ו'ועת דהיע'ג שהשתנתה ד' נקודת המכט דגכיה'ים. אני מרע'שה גאוורה על' האופן כו עכגע על' המסע יחד כשכבה, אני מעריכה אותנו יותר כיתור קבוצה עכשו' ומכירה יותר טוב את החוצ'שות והחוצקות של' ושל' החכריס של'"

תלמידה כסיכום המסע

"המסע הישראלי" הינו פרויקט בית ספרי עצמאי, שמבקש לחשוף את התלמידים לחברה הישראלית על כל גווניה, לחזק את זהותם הישראלית והשקפתם הדמוקרטית, ולהעמיק את הבנתם לגבי אחריותם החברתית והאזרחית. המסע הינו טיול אינטנסיבי ערכי וחינוכי שמובל על ידי צוות השכבה ותלמידיה. במסע, התלמידים מכירים בצורה מעמיקה את החברה הישראלית דרך חשיפה לסוגיות בוערות, היכרות עם קבוצות אוכלוסייה מגוונות, אמונות, אנשים מעוררי השראה ודילמות ערכיות. במהלך המסע התלמידים עוברים חוויה משותפת יחד עם חברי השכבה, מקיימים דיונים ומתנסים בעשייה למען האחר.

הפרויקט כולל תהליך הכנה בן 4 חודשים לבנייה ועיצוב המסע, ושלב של הפקה והוצאתו של המסע אל הפועל. מעורבותם של התלמידים בכל שלבי הפרויקט הינה משמעותית מאוד.

מה צריך בשביל לקיים את הפרויקט?

- **תקציב:** המסע מתקיים ללא תמיכה או מימון חיצוני, ולכן נדרשה השקעה של בית הספר.
- **זמן:** יש לפנות זמן רב לעבודה של צוות המורים להכנות המסע ולעבודה והנחיית צוותי התלמידים (תהליך ההכנה נמשך ארבעה חודשים, בהם צוות המסע נפגש אחת לשבוע, והשכבה כולה נפגשה אחת לשבועיים)

מטרות:

1. המסע יחשוף בפני התלמידים סוגיות מרכזיות בחברה הישראלית באמצעות חוויה, סיור

ומפגש:

א. היכרות עם סוגיות הקשורות באי שוויון בישראל (מרכז ופריפריה, עוני ואליטות,

מיעוטים)

ב. היכרות עם צורות התיישבות שונות בישראל

ג. ההיכרות עם סוגיות מדיניות וביטחון בישראל

ד. התלמידים יכירו במחויבות האזרחים להיות מעורבים ולקחת אחריות על עיצוב

המציאות והחברה

2. המסע יעלה בפני התלמידים שאלות מכוננות וידרוש מהם לגבש עמדה לגביהן. התלמיד

יידרש לענות לשאלות הבאות לאורך המסע:

א. מיהו ישראלי?

ב. מה המכונה המשותף של כל מי שחי בגבולות ישראל?

ג. איזה קבוצות חיות בישראל?

ד. איזה אזרח אני רוצה להיות?

ה. תפקידו של מי לעצב את החברה ולקחת עליה אחריות?

3. המסע יהווה צעד משמעותי בתהליך החברות של השכבה, תרגול חיי קבוצה ופיתוח

ההתפתחות האישית:

א. התלמיד יתנסה באורח חיים קבוצתיים

ב. התלמיד ייקח חלק בדיאלוג שבבתי, יביע את עמדתו ויקשיב לדעות שונות משלו

ג. התלמיד ייקח אחריות על חלקים במסע משלב התכנון ועד שלב הביצוע

ד. התלמיד יעמיק את היכרותו עם קבוצת השווים שלו

ה. התלמיד יתבונן בעמדותיו האישיות, יעמיק בהן ויאתגר אותן

4. המסע יפגיש בין תלמידי השכבה לבין דמויות מעוררות עניין והשראה בחברה:

א. התלמיד ייחשף למגוון של תפיסות חיים

ב. התלמיד יזהה דפוסי חשיבה סטראוטיפים שעולים בו, וידע להבדיל בין אדם המייצג

אוכלוסייה מסוימת לבין אדם פרטי המשתייך לאותה אוכלוסייה אך אינו מייצג אותה.

ג. התלמיד יגלה סובלנות לאנשים שונים ממנו ולתפיסות עולם מנוגדות לשלו

לאורך תהליך ההכנה והמסע עצמו יש עיסוק רב במושגים מעולם האזרחות. חשוב מאוד להתייחס למושגים הבאים, על מנת ליישר קו וליצור שפה משותפת באמצעותם לאורך המסע (מרבית המושגים מוכרים לתלמידים מתוכנית הלימודים באזרחות). המושגים לקוחים ממחון המושגים באזרחות: אזרח, לאומיות פוליטית, מדינת לאום, מדינה דו לאומית, מדינה רב לאומית, רצף העמדות בנושא זהותה הרצויה של המדינה, מעמד המיעוטים במדינת ישראל, שסע לאומי בישראל, פלורליזם, סובלנות, הסכמיות, הזכות לשוויון וזכויות קבוצה. באמצעות שימוש במושגים אלה לאורך המסע, התלמידים יוכלו להרחיב את ידיעותיהם לגבי המושג ולהבין כיצד הוא מתחבר למציאות חייהם. בנוסף, מומלץ לעסוק בביורר המושגים הבאים ומשמעותם במציאות דמוקרטית: ישראליות, שוויון אזרחי, זהות, דמוקרטיה. דרך הניסיון להגדיר את המושגים האלו יתעורר דיון המתאגר את התפיסה הרווחת אודות מיהו ישראלי? מהי ישראליות? מה מקומו של מיעוט בתוך חברה ישראלית? מי מחליט מיהו אותו ישראלי ומי שייך לקולקטיב הישראלי?

חומרי עזר רלוונטיים:

- תקומה: פרק 12 – "ישראל השנייה – המחאה העדתית והמהפך הפוליטי" –
<https://www.youtube.com/watch?v=cvQRMcj4cMg>
- תקומה: פרק 20 – "הכותל וההר – יחסי חילונים דתיים" –
<https://www.youtube.com/watch?v=UaM58657cKs>
- הכל אנשים – אריה שרון. אודות בניית עיירות הפיתוח –
<https://www.youtube.com/watch?v=P86mStrlLvo>
- הכל אנשים – דוד בן הרוש. מרד חברתי ומהומות ואדי סאליב –
https://www.youtube.com/watch?v=Z_3JOn6C24Y&list=PL51YAgTlfPj7TAvhkV8c9U
[nnMHUpQy-Bx](https://www.youtube.com/watch?v=nnMHUpQy-Bx)

תהליך בניית המסע:

המסע מעוצב ונבנה על ידי התלמידים, ובליווי של צוות המורים. תהליך בניית המסע מהווה חלק משמעותי, והיציאה אל ימי המסע הם רק שיאו של התהליך, ולא התהליך כולו.

תוכן	לוח זמנים	אירוע
ישיבת צוות השכבה לגיבוש ראשוני של המטרות ושל הבניית התהליך אל מול התלמידים. בפגישה השבועית יעסוק הצוות בהגדרת מטרות המסע, בניית מסגרת זמנים, הצפת סוגיות חשובות, הבניית תהליך ההכנה וליווי קבוצת התלמידים המובילים	אחת לשבוע במשך כ-4 חודשים	מפגשי צוות
ההצגה מהווה פתיחה רגשית לתהליך ההכנה למסע. ההצגה מעוררת שאלות לגבי הקשר של כל אחד מהתלמידים לישראל המיוצגת בדמות של אישה. ההצגה מפעילה את הקהל ומעוררת שיח באמצעות תיאטרון, שירה וציור. https://www.youtube.com/watch?time_continue=47&v=BWglBvZEK2o	אמצע נובמבר	צפייה בהצגה – "פני שטח"
פרזנטציה בכיתות החינוך בה יוסבר הרעיון מאחורי המסע, התהליך הצפוי של ההכנה, מה נדרש מהשכבה לאורך ההכנה, הצגת תהליך העבודה הצפוי. במפגש זה נעשה תיאום ציפיות ראשוני לקראת המסע : <ul style="list-style-type: none"> • איך אנחנו רואים את המסע שלנו? • מה מטרות המסע? • את מי נרצה לפגוש? • במה נעסוק במהלך המסע? • לאן נרצה להגיע? • מה מפחיד אותי במסע? • למה זה חשוב לצאת למסע כזה? • למה שלא נפנה לחברה חיצונית שתארגן לנו מסע כזה? • מה אתם יודעים על "מסע ישראלי"? • למה לארגן מסע כזה בעצמנו? חשוב להגדיר יחד עם התלמידים את המושגים הבאים: ישראליות, שוויון אזרחי, זהות, דמוקרטיה. הניסיון להגדיר איתם את המושגים יאפשר דיונים מעמיקים על האתגרים הקיימים בתוכנית של "מסע ישראלי" ועל החשיבות הגדולה בהכללת כלל אזרחי ישראל בשייכות לזהות הישראלית (מפורט בהרחבה בסעיף 11).	סוף נובמבר	חשיפת המסע לתלמידים
מפגש עם כלל התלמידים שרוצים לקחת אחריות על המסע, הגדרת מטרות כלליות, חלוקה לצוותי עבודה והגדרת משימות ראשוניות לכל צוות כולל תאריכי יעד: 1. צוות תוכן – אחראי על לו"ז המסע והמשבצות שבתוכו, הרצאות תוכן בהכנה. 2. צוות לוגיסטיקה – סידורי שינה, אוכל, הסעות, תיאומים, מזכרת מהמסע. 3. צוות חברתי – פעילות הכנה על הקשבה, ערב חברתי במסע, פעילויות בוקר.	אמצע דצמבר	צוותי עבודה – מפגש 1
חלוקת צוותי העבודה לקבוצות במודל עבודה ג'יקסו: כל קבוצה לומדת על נושא העמקה אחר מתוך הנושאים שצוות תוכן בחר. הנושאים יהיו רלוונטיים לאזור הנבחר (גיאוגרפית) למסע. לאחר הלמידה, מתיישבים בשלשות שמורכבות מנציג אחד מכל נושא שנלמד וכל אחד מלמד את החברותא החדשה שלו את מה שלמד בקבוצה הקודמת. המטרה היא לחשוף את התלמידים האחראים למרחב שייפגשו בו במסע תוך העצמת מרחב האחריות וההובלה של כל אחד מהם, כמו גם לייצר שיח משותף בתוך קבוצת העבודה לקראת המסע. לאחר הלמידה, כל קבוצה תגזור משימות עבודה ותקבע מוביל לכל משימה.	אמצע ינואר	צוותי עבודה – מפגש 2

<p>צוות התוכן יכין לימוד בקבוצות קטנות על הנושאים שנלמדו במפגש הקודם (ניתן להוסיף נושאים נוספים). השכבה תחולק כמספר המובילים שמעבירים תחנה. כל קבוצה כזו עוברת בין התחנות הדרכה השונות. בכל תחנה יקבלו הסבר של כ-10 דקות בנושא אחר.</p>	<p>סוף ינואר</p>	<p>פעילות לשכבה- 1</p>
<p>תיאום ציפיות מעמיק במסגרת כיתתית: כל תלמיד מקבל דף עבודה אישי עליו צריך לענות-</p> <ul style="list-style-type: none"> • למה אני מצפה? • ממה אני חושש/ת? • במה אני רוצה להעמיק מהנושאים שהיו במפגש הקודם? • כתוב/י שאלה לכל נושא שהיה בהכנה <p>שיתוף כיתתי- כל אחד משתף בדבר אחד שהוא מרגיש איתו בנוח.</p>	<p>אמצע פברואר</p>	<p>פעילות לשכבה- 2</p>

הצעה למתווה מסע לאזור הנגב המערבי:

תכנית	יום
	יום א': עוטף עזה
<p>8:00 - התכנסות ויציאה מביה"ס</p> <p>10:00 - טיול פתיחה "דרום אדום"</p> <p>12:00 - ארוחת צהריים בטבע</p> <p>13:00 - חלוקת מחברות מסע ופעילות פתיחה (אחריות צוות חברתי)</p> <p>15:00 - קיבוץ נתיב העשרה. פגישה עם רוני קידר מ"קול אתר", סיור בקיבוץ ופרויקט "נתיב לשלום"</p> <p>18:00 - הגעה ליד מרדכי (סיור קצר בקיבוץ)</p> <p>20:00 - פעילות משותפת עם חניכי מוסד "שקמה" (אחריות צוות תוכן עם נציגים משקמה).</p> <p>21:30 - סיכום יום (אחריות צוות תוכן)</p>	
	יום ב': שדרות
<p>8:15 - פתיחת בוקר - צוות חברתי</p> <p>8:30 - יציאה לשדרות</p> <p>9:00 - מרכז "תכלית", מפגש עם עמותת "גוונים" ועם סגן ראש עיריית שדרות</p> <p>10:30 - פעילות התנדבותית לשיפוץ מרכז "תכלית" + מועדונית הכוכב</p> <p>12:30 - ניווט עירוני (באחריות צוות תוכן)</p> <p>14:00 - ארוחת צהריים</p> <p>14:45 - סדנה עם הרכב תרבוש + קפה גוטה (2 קבוצות לסירוגין)</p> <p>18:00 = סיור בקיבוץ העירוני "מגוון" בשדרות</p> <p>19:00 - חזרה ליד מרדכי, ארוחת ערב בסגנון "מאסטר שף".</p> <p>20:00 - פעילות שכבתית בהובלת צוות חברתי</p>	
	יום ג': הנגב
<p>7:45 - פתיחת בוקר - צוות חברתי</p> <p>8:00 - יציאה מיד מרדכי ונסיעה לבי"ס אורט בכפר ק'סר א-סאר</p> <p>10:00 - מרכז מורשת בדואי: מפגש ופעילות משותפת עם תלמידי ביה"ס.</p> <p>15:00 - נסיעה למצפה רמון</p> <p>16:00 - מפגש הרצאה וסדנה עם טביאל מקהילת העבריים הישראליים היהודיים</p> <p>18:00 - סיכום יום בהובלת צוות התוכן</p>	
	יום ד': מצפה רמון
<p>7:45 - פתיחת בוקר - צוות חברתי</p> <p>8:00 - נסיעה למצפה רמון</p> <p>9:00 - תצפית על המכתש ותולדות מצפה רמון</p> <p>10:00 - הרצאה: פריפריה, מדדים לאיכות חיים, כלכלה מקומית וקיימות.</p> <p>11:00 - סיור במצפה רמון</p> <p>12:00 - דיון בקבוצות בהובלת תלמידי צוות התוכן על המציאות במצפה רמון ואיך זה נוגע לנו</p> <p>13:00 - ארוחת צהריים</p> <p>14:00 - פעילות סיכום מסע - בהובלת צוות תוכן בשיתוף עם צוות השכבה</p> <p>17:00 - יציאה ממצפה רמון</p> <p>20:00 - חזרה לבית הספר</p>	

המלצות וטיפים:

- המסע יכול להיות מסע חינוכי, פוליטי ומשמעותי מאוד, אך הוא עלול להפוך לטיול קליל בין קהילות בישראל
חשוב מאוד שכל צוות המורים שמעורב במסע, יעבור הכנה טובה מאוד לגבי החזון של המסע, תכליתו ומטרותיו. רצוי מאוד ליצור יישור קו בין המורים לגבי הכיוון שאליו רוצים לקחת את המסע ובאיזה סוגיות רוצים לגעת
- חשוב להחליט מראש מהי רמת המעורבות הנדרשת מהתלמידים. רמת מעורבות ואחריות גבוהה דורשת מהמורים ליווי אינטנסיבי, אך מאפשרת תהליך למידה משמעותי מאוד של התלמידים המעורבים - התגייסות ותחושת אחריות גבוהה. מומלץ לדרוש מהתלמידים לקחת אחריות רבה הן על עיצוב המסע, הן על מפגשי ההכנה, הן על תיאומים עם גורמי חוץ והן על העברת יחידות תוכן לאורך המסע
- מפגשי ההכנה עם התלמידים מייצרים דילמות ערכיות רבות. חשוב לא להימנע מעימותים ולנהל דיון מעמיק וכן עם התלמידים על טיעונים בעד ונגד מפגש כזה או אחר
- מומלץ מאוד לצפות עם התלמידים בפרקים מסדרת הטלוויזיה "תקומה" ו"הכל אנשים" לפי הנושאים בהם בוחרים להתמקד, על מנת לחזק את בסיסי הידע שלהם בסוגיות השונות
- מומלץ להקרין את אחד מהסרטים הבאים: "בית שאן סרט מלחמה", "סחנין, חיי", "סאלח פה זה ארץ ישראל", כחלק מתהליך ההכנה במטרה להעמיק את ההיכרות שלהם עם עומק השסעים הקיימים בחברה הישראלית

אקטיביזם והחברה האזרחית | עשייה חברתית בחברה הישראלית

תהליך למידת הקשר בין אקטיביזם חברתי למדיניות כלכלית חברתית, שנלמד

בכיתה י' במסגרת מגמת אזרחות בתיכון משגב

נכתבו על ידי: אורית פסקל ועדן נאור

"הכנת' שנתן דחיות בגו קיום מוחלט רק אם פשוט מוותרים קצת על דברים שצק.
הכנת' גם שם השניס הערים מעורבות שיש כל כך הרכה תרכאות, או אפשר
דהתכחש אחס דשני וחייבים דחיות בהרמוניה שיוצרת ערים מאוועת כמו ח'פה"
תצניא כמטמת האזרחות, דסיכום הסיור

הפרויקט יסייע לתלמידים לקשור בין צעדי מדיניות ציבורית לבין המציאות החברתית בישראל, על ידי היכרות עם הכוחות החברתיים-כלכליים בישראל כבסיס לשינוי ולא כמציאות נתונה או גזירת גורל. התוכן העיוני יעסוק במדיניות חברתית-כלכלית בישראל וגישות כלכליות חברתיות – בין מדינת הרווחה לניאו-ליברליזם, בהיבטים הקשורים לחברה הישראלית והימצאותה בין המגזר הציבורי למגזר השלישי. כמו כן, נעמוד על סוגיות חברתיות, אשר משקפות את יחסי הגומלין המורכבים בין החברה האזרחית למסד המדיני ובין המגזר הציבורי למגזר הפרטי. הלמידה במסגרת הפרויקט תתבצע בתוך ומחוץ לכתה, באמצעות שיעורים, סיור והתנסות מעשית בעשייה חברתית – לסיכומו של מערך השיעורים, יתבקשו התלמידים להציע מיזם חברתי שיהווה תוצר מסכם של הלמידה.

מה צריך בשביל לקיים את הפרויקט?

המערך עבר לקבוצה מצומצמת של תלמידים שבחרו להרחיב את מקצוע האזרחות לחמש יח"ל. מערך זה יכול לעבור גם בקבוצות אחרות של תלמידים שבחרו להעמיק וללמוד יחד אקטיביזם ועשייה חברתית. חשוב לקשור בין העשייה המעשית, למחלוקות והרעיונות במסגרתן מתקיימת הפעילות. חשוב לשלב בין לימוד עיוני-רעיוני, לבין מפגש עם אנשי עשייה בשטח, לבין הדרישה מהתלמידים ליישם ולהפוך את הנושאים שלמדו לפעולה מעשית שלהם.

מטרות:

בחינה ביקורתית של תופעות ותהליכים חברתיים-כלכליים מרכזיים בישראל:

- הבנת ההשפעה של מדיניות כלכלית-חברתית על חיי האזרחים/ות במדינה וכי תוכן המדיניות תלוי בהשקפת העולם
- פיתוח הבנה מעמיקה של המושג "זכויות חברתיות" והשפעת המדינה על מידת מימושו
- הבחנה בין המגזר הציבורי לחברה האזרחית והבנת מורכבות יחסי הגומלין ביניהם
- פיתוח עמדה אישית בסוגיות חברתיות-כלכליות
- מפגש עם עשייה בשטח – פעילים, עמותות וארגונים חברתיים בחברה הישראלית.
- התנסות בבנייה וביצוע של מיזם חברתי בבית הספר

המערך כולל:

- שלושה שיעורי הכנה עיוניים מקדימים לסיור
- יום סיור (בחיפה)
- שני שיעורים לעיבוד הסיור
- שלושה שיעורים לתכנון והקמת המיזם
- יום הצגת מיזמים בית ספרי
- שיעור סיכום למערך כולו

מהלך הפעילות:

1. שיעור בכתה: מדיניות חברתית-כלכלית בישראל
2. שיעור בכתה: גישות כלכליות-חברתיות: בין מדינת הרווחה לניאו-ליברליזם
3. שיעור הכנה לסיור: המגזר הציבורי והמגזר השלישי
4. סיור בשכונת הדר בחיפה: סוגיות בחברה הישראלית דרך התבוננות בפעילות החברה האזרחית בחיפה
5. שיעור עיבוד הסיור: ציבורי-פרטי-חברתי
6. שיעור בכתה: חלוקה לארבעה צוותים ובחירת סוגיה חברתית
7. שיעור בכתה: למידה וחקר הסוגיה בצוותי המיזם
8. שיעור בכתה: כתיבת תוכניות עבודה למיזמים והצגתם בכתה
9. יום מיזמים בית ספרי: הוצאה לפועל של המיזמים הקבוצתיים בבית הספר
10. שיעור בכתה: סיכום ההתנסות + הגשת מטלה כתובה על המיזם הקבוצתי

המלצות וטיפים:

- יש לבנות את לוח הזמנים של הפעילות, כך שישאר זמן מספק לעבודה על המיזמים ולהפקתם בבית הספר
- מומלץ לבחור את מקום הסיור בהתאם לאוכלוסיית התלמידים, חשוב שהמרחב יאפשר הרחבת אופקים ומפגש עם סוגיות שהתלמידים לא מכירים מקרוב
- חשוב לנסות ולהפגיש את התלמידים בסיור עם סוגיות, קבוצות ונושאים שונים ומגוונים
- חשוב להעמיק במושגי היסוד בשיעורי ההכנה, על מנת שהתלמידים יגיעו עם מירב הידע לסיור ויוכלו לשאול שאלות ולהתעניין מתוך מקום מבוסס ובשל
- רצוי להכין את הדוברים בסיור להתמקד בסוגיות חברתיות-כלכליות ובדילמות הקשורות למתח הקיים בעשייה אזרחית בין הממסד לחברה האזרחית
- דפי עיבוד הסיור חשובים ומסייעים לתלמידים להתמקד ולעקוב אחרי תכני הסיור. מומלץ מאוד לחלק מראש דפים עם קטגוריות מובנות, כך שלא יצטרכו להתחיל לחשוב

מאפס

תהליך בחירת והקמת המיזמים בבית הספר

כלל השלבים יתגבשו בסופו של התהליך לעבודה כתובה + מיזם מעשי

שלב א' – בחירת סוגיה חברתית שמעסיקה את התלמידים

שלב ב' – למידה ומחקר – מהן העמדות השונות הקיימות ביחס לסוגיה הזו? אילו פתרונות

ומדיניות מוצעת כדי לקדם אותה? מי הם השחקנים הפעילים ביחס לסוגיה הזו? מהו המענה הציבורי-ממשלתי? אילו עמותות, יוזמות שטח, וארגונים פועלים ביחס לסוגיה הזו? מהן העמדות של המפלגות השונות כלפי הסוגיה?

שלב ג' – הצעת מענה ברמה הלאומית והצעת פעולה שניתן ליישם בבית הספר.

תכנון פרויקט העוסק במענה אפשרי ברמת בית הספר/המועצה/היישוב, וניסוח הצעה לפתרון ברמה הלאומית

שלב ד' – גיבוש וכתובת עמדה אישית ביחס לסוגיה, כל אחד/ת מחברי/ות הקבוצה באופן אישי

שלב ה' – הקמת המיזם ביום מיזמים בית ספרי

דוגמאות למיזמים אפשריים:

- כתיבת חוברת הדרכה בנושא לשכבות צעירות/ העברת שיעור
- הפצת ניירות או מאמרי עמדה, החתמה של בני נוער עליהם, פרסומם במקומונים
- הקמת חדר נושא/ תערוכה בבית הספר
- הובלת קמפיין העלאת מודעות בבית הספר ובמועצה
- הפסקה פעילה לשכבת י'

שלב ו' – כתיבת רפלקציה אישית על התהליך

שאלות מנחות:

- מה למדתי על הסוגיה? מה למדתי על עצמי?
- האם השתנו העמדות שלי במהלך העבודה? מה השפיע על התפיסה שלי?
- מה הייתי רוצה לקחת מההתנסות הזו להמשך?

מעריך שיעור: הכנה לסיור

מטרות:

- א. מעבר על לו"ז הסיור
- ב. מענה לשאלות ומספר הבהרות לקראת הסיור
- ג. הסבר מושגים בסיסיים שנעשה בהם שימוש במהלך הסיור

משך – 45 דקות.

מהלך:

1. פתיחה [15 דקות] – הסיור שלנו יעסוק בשלושה סוגים של סוגיות:
  - סוגיות חברתיות – החברה האזרחית מול הממסד, מפגש בין אוכלוסיות שונות, סוגיות של רוב ומיעוט
  - סוגיות כלכליות – מרכז ופריפריה, מבנה ותכנון העיר חיפה, שוק העבודה בחיפה
  - סוגיות תרבותיות – קבוצות מיעוט בחיפה: חרדים, להט"בים, ערבים
2. בירור מושגי [15 דקות] – נרשום על הלוח שלושה מושגים: המגזר הציבורי, המגזר השלישי, המגזר העסקי
בקש מהתלמידים להסביר את המושגים, מה הם כוללים, איזה סוגי ארגונים או פעילות.
3. מתמקדים בחברה האזרחית/המגזר השלישי ומאפיינים:
  - פעולה פוליטית מחוץ לממסד.
  - לרוב פעולה ביקורתית – דורשת מהממסד, מתווכחת אתו.
  - לרוב מדובר בארגונים ללא כוונת רווח
  - ממומנים באמצעות אנשים וארגונים חוץ-פרלמנטאריים, ולפעמים על ידי תמיכות של המדינה
4. הסבר על הסיור [15 דקות]
  - נפגוש פעילים וארגונים שבחרו בפעולה פוליטית במסגרת החברה האזרחית
  - מעבר על הלו"ז: סוגיות בוערות בחברה הישראלית ואוכלוסיות שלא יוצא לכם לפגוש ביומיום [פערים חברתיים-כלכליים, להט"בים, חרדים, ערבים]

- על מה האנשים האלה נאבקים? באיזה דרך בחרו להיאבק? האם היא אפקטיבית?
האם אתם מזדהים עם המאבק? מאמינים בשינוי מלמטה או מלמעלה?

לו"ז הסיור בשכונת הדר בחיפה

8:00 - יציאה מבית הספר

8:45 - סיור בשכונת הדר - החברה הישראלית החיפאית

10:30 - מפגש עם מנהלת איג"י (ארגון הנוער הגאה) בבית הקהילות לגאווה וסובלנות

11:45 - מפגש עם אקטיביסט מהחברה החרדית

12:45 - הפסקת צהריים

13:15 - מפגש עם החברה הערבית בבית הגפן

14:15 - יציאה חזרה לבית הספר

15:00 - סיום

דף עיבוד הסיור – עמוד 1

בעקבות הסיור הרגלי בחיפה:

משהו חדש שלמדתי

משהו שהפתיע אותי

שאלה שנשארתי איתה

בעקבות המפגש עם הקהילה הלהט"בית בבית הקהילות לגאווה וסובלנות:

משהו חדש שלמדתי

משהו שהפתיע אותי

שאלה שנשארתי אתה

בעקבות מפגש עם החברה החרדית:

משהו חדש שלמדתי

משהו שהפתיע אותי

שאלה שנשארתי אתה

בעקבות המפגש עם החברה הערבית - בית הגפן

משהו חדש שלמדתי

משהו שהפתיע אותי

שאלה שנשארתי אתה

דף עיבוד הסיור – עמוד 2

מושגים חדשים שלמדתי בסיור/מושגים שהייתי רוצה להבין באופן מעמיק יותר:

----- .1

----- .2

----- .3

----- .4

----- .5

לפני הסיור, חשבתי ש

אחרי הסיור, אני חושב/ת ש

תובנות שאיתן אני יוצא/ת מהסיור:

מערך שיעור עיבוד הסיור

מטרות

1. עיבוד תכני הסיור ברובד הרגשי וברובד האינטלקטואלי
2. יצירת פלטפורמה לשיח אודות הסוגיות בהן עסק הסיור
3. חומר למחשבה אודות נושא הפרויקט של המגמה.

משך: 80 דק' (שיעור כפול)

ציוד:

- מקרן
- מחשב
- טוש ללוח
- דפי עיבוד מהסיור (להזכיר לתלמידים להביא איתם לשיעור)

מהלך:

1. פתיחה (5 דק') בפתיחת השיעור נזכיר לתלמידים את תוכן הסיור ונגרה את מחשבתם. תחילה נסביר לתלמידים את מטרת השיעור ואת מהלכו תוך כתיבת הנושאים על הלוח. לאחר מכן נסקור יחד כללית את תכנית הסיור.
2. סקאלה (15 דק')
בתום ההסבר הכללי נקיים משחק בשם "על הסקאלה" – שני קצוות הכיתה מייצגים עמדת בעד/ נגד כאשר התחום בניהם מייצג עמדות ביניים. על הלוח יוקרנו משפטים, וכל תלמיד יתמקם על הסקאלה בהתאם לעמדתו האישית ביחס למשפט.
בתום כל משפט יש לבחור מספר נציגים ולקיים דיון קצר אודות הנושא. כמו כן, חשוב לשים לב כי המושגים ברורים לכולם (הזדמנות לפתיחה מדורגת של הסיכום התוכני).

משפטים לדוגמה:

- ארגוני החברה אזרחית הם בהכרח אנטי ממסדיים
- החברה החרדית/ערבית היא חברה הומוגנית ויש בה הסכמה רחבה בכל הנושאים
- הדרישות של להט"בים ושל ערבים במדינה שונות לחלוטין
- המדיניות הכלכלית-חברתית של מדינת ישראל היא מדיניות ניאו-ליברלית
- השלטון המקומי משפיע על חיי האזרחים יותר מהשלטון המרכזי
- תפקידה של המדינה הוא לתקצב ארגוני מגזר שלישי שדואגים לאוכל' מוחלשות
- פעולה פוליטית היא מפלגתית בהכרח
- המדיניות של הפרטת שירותים חברתיים שיפרה את חיי האזרחים בישראל

3. התייחסות למושגים (15 דק')

בשלב זה נבקש מהתלמידים להוציא את דפי העיבוד ולהיעזר בהם על מנת להציף שאלות/ מחשבות/ מושגים לא ברורים. את הדברים שהתלמידים אומרים נכתוב על הלוח תוך הסבר נקודות חשובות. היות ולא נספיק להתייחס לכלל הדברים יש להפנות אותם למקורות רלוונטיים בכדי לקבל מידע על 'מושגים יבשים' ולהסביר כי בשאר הסוגיות נגע לעומק במהלך השנה.

מושגים שייתכן ויעלו: הפרטה, סגרגציה- הפרדה בין אוכלוסיות, מרכז ופריפריה, מטרופולין, חברה אזרחית/ מגזר שלישי, מדיניות, שלטון מקומי, פלסטינים- אזרחי המדינה וכאלה שלא, ממסדי ואנטי ממסדי, ציבורי ופרטי, אקטיביזם פוליטי, פוליטי לעומת מפלגתי

4. סבב עיבוד (35 דק'): "הסיפור מאחורי התמונה"- בחמש דקות הקרובות נבקש מהתלמידים לחפש תמונה באינטרנט שמתארת את החוויה שלהם מהסיוור. ולצרף משפט או שניים שיבטאו את המחשבה, השאלה או המסקנה המרכזית שלהם בעקבות הסיוור. את התמונה והמשפטים נבקש שישלחו לווטסאפ.

מקרינים את התמונות ומבקשים מהתלמידים שיסבירו וישתפו במחשבות שלהם.

5. סיכום (5 דק') : חשוב ליצור חיבור לעתיד לבוא, כלומר, לפרויקטים שאותם יצטרכו להכין במסגרת בגרות המגמה.

חומרי עזר שניתן להיעזר בהם:

- האם המחאה החברתית הצליחה?

<https://www.youtube.com/watch?v=XTeGpPBizLc>

- החברה האזרחית בישראל -

https://www.youtube.com/watch?v=O3dmRWfQp_w

- אתגר הרווחה במדינה הדמוקרטית - מדיניות חברתית-כלכלית בישראל, שירה

גודמן ומיכל ברק, מעלות הוצאת ספרים בע"מ, תשע"א - 2011

<https://school.kotar.cet.ac.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=9500>

[9599#1.undefined.7.fitwidth](#)

תקופת סכסוך | לומדים את הסכסוך הישראלי-פלסטיני

רצף של פעילויות ושיעורים ללמידת הסכסוך, כיתות י"א-י"ב, בתיכון 'שקד'

נכתבו על ידי: רוני גירון, אופק ונציאנר והדר זיידנר

"אני מכירה שצריך להתעסק בסכסוך ויש דפועל דאבו. היה לי מעניין דהכיר את עקבות המטט הפדסטנית, גם כשעור וגם כמפגשים וכסרטס, זו היתה גם הפעם הראשונה שפגשתי מתנחל" תצטצה ככיתה י"ב כסכסוך המערך

הסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא אחת הסוגיות הציבוריות אם לא המרכזית והמורכבת בישראל. קשה מאוד לעסוק בסוגיה זו, ובלתי אפשרי להתעלם ממנה. יש צורך בלמידת עומק, ביצירת בסיסי ידע ובבירור מעמיק של הגישות, הנרטיבים, והעמדות הקיימות, על מנת לסייע לתלמידים בגיבוש תפיסת העולם שלהם בנוגע לסוגיה הזו. פרויקט זה מנסה לפתוח, על קצה המזלג, את השאלות המרכזיות הנודעות לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

מטרות:

1. מתן בסיס ידע עובדתי והיסטורי הנוגע לסכסוך הישראלי פלסטיני
2. גיבוש תפיסת עולם והשקפה פוליטית מבוססת ביחס לסכסוך הישראלי פלסטיני
3. היכרות עם מגוון רחב של עמדות, גישות ונקודות מבט כלפי הסכסוך הישראלי פלסטיני
4. היכרות ומפגש עם נרטיבים וחוויות חיים אישיות של צדדים שונים בסכסוך
5. יצירת מרחב לימודי מאפשר לדיון מורכב ומעמיק

מה צריך בשביל הפרויקט?

פרויקט זה התקיים בבית ספר אנתרופוסופי, במסגרתו מתקיים שיעור "תקופתי", כלומר שהמערך המוצע התקיים במהלך חודש מרוכז במסגרתו בכל יום הוקדשה משבצת לסכסוך הישראלי-פלסטיני. על מנת ליישם פעילות חינוכית זו בבתי ספר 'רגילים' ניתן לעשות אחת או יותר מהאפשרויות הבאות:

- להגדיר שבחודש הקרוב כל המורים מקדישים שיעור (או יותר) לנושא, דרך הדיסציפלינה הנלמדת או לאו
- לקיים את המערך במסגרת שיעורי מחנך/ אזרחות/ היסטוריה
- לקיים את הפעילות במסגרת ימים מרוכזים לשכבה כולה
- להעביר כתקופה מרוכזת לקבוצת תלמידים שבחרה להעמיק בתוכן, ולתאם מפגשים על חשבון שיעורים אחרים

מתווה הפעילות:

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי
שיעור פתיחה: מה את יודעת (ומה לא) על הסכסוך הישראלי פלסטיני?	שיעור: מבוא ורקע לסכסוך הישראלי-פלסטיני	הרצאה חיצונית: ההיסטוריה של הסכסוך	שיעור: מה זה נרטיב?	שיעור: הגאוגרפיה של הסכסוך הישראלי פלסטיני
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי
צפייה בפרק הראשון בסדרה "המתנחלים"	שיחת עיבוד + חלוקה לקבוצות לימוד עצמית	צפייה בסרט "הארץ מעבר להרים"	הצגת עמדות #1	הצגת עמדות #2
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי
שיעור: סיכום מפת העמדות והפתרונות	מפגש עם ארגון "פורום המשפחות השכולות"	צפייה בסרט "יום אחד אחרי השלום"	שיחה עם מורה מבית הספר שמשפחתו פונתה בהתנתקות	צפיה בסרט "תפילת הנערות"
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי
מפגש עם נציגי ארגון "לוחמים לשלום"	סיור בבית הגפן + ביקור בתערוכה "1948", במוזיאון חיפה	שיעור: ללמוד את הנרטיב של האחר	שיעור: השאיפה לשלום	שיעור סיכום

המחשבה מאחורי בניית התוכן:

המפגשים והרצאות החוץ – המפגש האנושי-אישי נותן נקודת מבט שונה על הנושא, ומאפשר לשלב סיפורים וחוויות מעבר לעובדות ולנתונים. המפגש מאפשר לנהל דו שיח עם אנשים שונים שמעורבים בסכסוך מצדיו השונים, צדדים וספורים שלתלמידים לא יוצא לפגוש בדרך כלל. התלמידים נפגשים עם אנשים שמחזיקים בסיפורים, נקודות מבט ועמדות שונות מהם, והמפגש מאפשר לשאול שאלות ולחדד את העמדות האישיות של כל תלמיד באופן בלתי אמצעי.

רציונל לסרטים – סרטים יכולים להעביר נקודת מבט של אוכלוסייה מסוימת, כך שאם לא הצלחנו לתאם הרצאות עם אוכלוסייה מסוימת, ניתן לייצג זאת בסרט. בנוסף, סרטים מעוררים מבחינה רגשית ומחשבתית ולאחר צפייה כיתתית בסרט ניתן לקיים דיון פורה ומעמיק יותר.

רציונל לשיעורי תוכן – שיעורי התוכן מחולקים לשני סוגים: (א) בסיסי ידע ומושגים: על מנת לגבש עמדה בנושא הסכסוך, עלינו ראשית להקנות ידע בסיסי בנושא, ולשים דגש על נקודות מפנה ואירועים משמעותיים. עלינו לצאת מנקודת הנחה כי רוב התלמידים לא מכירים אירועים וסיפורים שאולי נראים לנו בסיסיים. הקניית הידע היא חשובה גם לדיון הפוליטי שצפוי לעלות בכיתה, אך היא גם חשובה להרגשה האישית של התלמידים בינם לבין עצמם – "יישור קו" המאפשר להם להרגיש בנוח להתבטא בינם לבין עצמם ואל מול הדוברים והאורחים. (ב) העמדות והגישות השונות: מלבד הידע, שיעורי התוכן מבקשים לסייע לתלמידים להכיר את המחלוקת ולגבש את תפיסת העולם שלהם בנושא הסכסוך. החשיפה למגוון העמדות הרחב, המעורבות של התלמידים בהצגת העמדות השונות (גם אם לא עמדתם האישית), ומיפוי העמדות נועד לאפשר להם למקם את עצמם באופן מבוסס ומעמיק.

רציונל לשיעור הסיכום ולסיורים – עלינו לסכם עם התלמידים את התקופה המורכבת שעברו, גם כדי לאסוף ולמסגר את הידע, וגם כדי לייצר סגירת מעגל מבחינה רגשית ומחשבתית, לאור התהליך האינטנסיבי שתקופת הלימוד הזו מביאה איתה. סיום התקופה בסיור או בתערוכה יכולים להוות שיא מסכם שהוא חוויתי, רגשי ומעשיר את הידע של

התלמידים. ניתן לבחור באלמנטים או פעילויות אחרות לסיכום, העיקר הוא מתן הביטוי לשיח הכיתתי שנוצר בעקבות המפגשים וכן עיבוד התהליכים הקבוצתיים והאישיים.

המלצות וטיפים:

- התקופה תוכננה מראש לבית ספר אנתרופוסופי שהיו בו מפגשים קודמים על נושא הסכסוך. ייתכן ויש לעשות התאמות של התכנים והרצף המתודולוגי בהתאם לבית הספר בה התקופה מועברת.
- התוכן בו עוסק המערך הוא תוכן טעון ונפיץ, רצוי לעשות הכנה מקדימה, לשלוח מראש את התוכנית של התקופה, ולנסות ככל הניתן לייצר וודאות לגבי התהליך.
- המפגשים אשר נקבעים מראש עם מרצים חיצוניים יכולים להתבטל מאילוצים כאלו או אחרים – כדאי מאוד לתכנן שיעורי גיבוי למקרים כאלו.
- ישנם ארגונים אשר הזמנתם לבית הספר יכולה לעורר תגובות נגד מצד תלמידים והורים ולעשות "רעש תקשורתי" שיפגע במהלך החינוכי ובתוצר הרצוי.
- חשוב להיות קשובים לצרכי הכיתה – לפעמים מפגשי עיבוד נקבעו בתאריך מסוים אבל הכיתה מוצפת ברגשות ותחושות ויש לפנות מקום לעבד אותם בשלב מוקדם יותר בתהליך. במידה ועולה צורך, יש לפנות זמן ומקום לעיבוד ולשיתוף על מנת להמשיך בתהליך החינוכי בצורה הטובה ביותר.
- שנו את מינון הסרטים/מפגשים/שיעורים על פי ראות עיניכם והיכרותכם הכיתה ואת הצורך העולה ממנה ביחס למטרה אשר הצבתם לעצמכם. אם הכיתה צריכה הכנה לקראת מפגש עם ארגון חברתי כזה או אחר, אולי הדבר עדיף מאשר צפייה בסרט וכן הלאה.
- חשוב לנסות ולשלב לימוד עצמי, או מקומות בתוך התהליך שהתלמידים עצמם מכינים ומתנסים במחקר עליהם – מעורבות של התלמידים בתהליך, וכן מפגש שלהם עם עמדות שונות משלהם – עשוי להיות חלק משמעותי מהיכולת שלהם לשמוע עמדות מנוגדות לשלהם.

שיעור #1: מבוא ורקע לסכסוך הישראלי-פלסטיני

בשיעור נשתמש בספר הדו-נרטיבי ("ללמוד את הנרטיב של האחר") ונעסוק בתכנים ובמקורות שאינם נכללים בתוכנית הלימודים של משרד החינוך לבגרות. שיעור זה נועד לייצר את בסיס הידע של התלמידים לקראת הדיונים והמפגשים שיתקיימו בהמשך החודש.

מהלך השיעור:

1. **פתיחה (5 דקות):** מספר מתנדבים יקבלו דפים לבנים ועליהם מודפסים בגדול שמות של אירועים משמעותיים בסכסוך הישראלי פלסטיני: הצהרת בלפור, מלחמת 1948, ביטול הממשל הצבאי (ועוד). התלמידים יחזיקו את השלטים כך שכל הכיתה תראה אותם. שאר התלמידים יתבקשו לסדר את לפי הסדר הכרונולוגי של האירועים.

2. **מסבירים על הספר הדו נרטיבי (5 דקות),** ועורכים היכרות בסיסית איתו: במציאות בה לרוב אנו רגילים להביט על דברים מתוך נקודת מבט אחת, החליטו שני אנשים - סמי עדוואן ודן בר און לכתוב ספר לימוד המציג את היסטוריית הסכסוך היהודי-פלסטיני משתי נקודות המבט.

- מה אתם חושבים על הרעיון הזה?
- מה אתם חושבים שהם ניסו להשיג?
- למה זה חשוב?
- למה זה קשה?
- איך אתם חושבים שהספק התקבל בשני הצדדים? למה?

3. **למידה עצמית (15 דקות):** מתחלקים לקבוצות לפי עניין באירועים השונים עליהם דיברנו בחלק הקודם. כל קבוצה חוקרת אירוע מסוים משתי נקודות המבט (אפשר ללמוד את הדברים יחד או להתחלק בתוך הקבוצה). הקבוצות מקבלות חומרים על הנושא מתוך הספר הדו נרטיבי, ומתוך החומר עליהם לענות על ארבע השאלות:

- ציינו את שם האירוע ואת התאריכים בהם התרחש
- תארו את עיקרי האירוע מנקודת מבט יהודית
- תארו את עיקרי האירוע מנקודת מבט פלסטינית
- מהן התחושות העולות בנו כלפי האירוע וכלפי זוויות המבט השונות?

4. סיכום (20 ד'):

- מבקשים ממספר תלמידים לשתף מחוייבתם ותובנותיהם על האירוע בו הם העמיקו, על הדברים החדשים אותם הם למדו וכן על השאלות שהתעוררו בהם מלימוד זה. בעקבות השאלות שיעלו נערוך דיון כללי שייגע בידע החדש עמו התלמידים נפגשו, בדברים שלא היו ברורים מן הלימוד ובעיקר בתחושות וברגשות שעלו בקרב התלמידים בעקבות ההתנסות הלימודית אותה חוו

תיאום ציפיות כלפי המשך התקופה, מציגים את תכנית המפגשים והתכנים הצפויים בחודש הקרוב:

- מחלקים לתלמידים שני פתקים בצבעים שונים: על פתק אחד מבקשים מכל תלמיד לכתוב שאלה שהוא נכנס איתה לתקופת הלימוד הקרובה, משהו שהוא לא יודע ומסקרן אותו ללמוד, ועל הפתק השני חשש שיש לו לקראת התקופה הקרובה.

אוספים את הפתקים, ומקריאים כמה מהם באופן אקראי.

מסכמים יחד:

הסכסוך הישראלי פלסטיני הוא נושא גדול וטעון מאוד, זה טבעי מאוד שהלימוד בו יעלה אצלנו חששות גדולים. בחודש הקרוב אנחנו הולכים להעמיק בו, ולחשוף הרבה מאוד נושאים ועמדות שעשויות להיות לא פשוטות. חשוב מאוד שנהיה סבלניים, שנקיים דיון ראוי ומכבד, שנהיה פתוחים לשמוע וללמוד גם מאנשים שעמדותיהם שונות מאוד משלנו – מהחברים בכיתה ומהאורחים שנפגוש.

עזרים:

- הספר הדו-נרטיבי ללימוד ההיסטוריה של הסכסוך
- שלטים עם כותרות של אירועים משמעותיים בהיסטוריה של הסכסוך
- דפים מכווינים עם שאלות
- חומרי עזר על כל אירוע
- מקרן ומחשב

דף עזר:

שם האירוע: -----

תאריכים ושנים: -----

תארו את עיקרי האירוע מנקודת המבט הישראלית:

תארו את עיקרי האירוע מנקודת המבט הפלסטינית:

אילו תחושות עולות בנו כלפי האירוע וזוויות המבט השונות?

מסגרת למפגש עם מרצים אורחים

בפתיחה: מזכירים לתלמידים את השיעור הראשון, בו שוחחנו על קיומם של נרטיבים ודרכים רבות לתפוס את הסכסוך. מזכירים את הידע הנלמד על מנת שיהווה בסיס לדיון שיעלה בוודאי במפגש.

רקע על הדובר/ים – לפני כל פגישה עם אורח או ארגון חיצוני – נשוחח עם התלמידים על הרקע והמקום ממנו מגיעים הדוברים. ניתן מידע כללי עליו, ונעלה יחד שאלות שמעניין אותנו לקבל עליהן מענה באמצעות הפגישה הזו.

מומלץ לחלק מראש את התלמידים לזוגות ולבקש מהם שיכינו את הרקע על הדוברים – ואת השאלות שאפשר לקבל דרך המפגש

בסיכום המפגש עם המרצה האורח:

- מה הרגשתי במהלך המפגש?
  - מה למדתי מהמפגש?
  - מה התובנות שלי מהסיפור שהביא הדובר?
  - האם יש משהו שהסכמתי עם הדובר? במה לא הסכמתי איתו?
  - האם הרגשתי הזדהות מסוימת עם הדובר?
  - האם הרגשתי סלידה ממנו?
- חוזרים לשאלות שהגדרנו יחד שמעניין אותנו לבחון דרך הפגישה – האם קבלנו מענה? מה הוא? האם אנחנו מסופקים מהתשובות שקבלנו?

צפייה מונחית בסרטים

פתיחה: (10-5 דקות)

רקע כללי על הסרט/ הסדרה, ועל היוצר.

רושמים יחד על הלוח שאלות או מחשבות שעולות לנו לקראת הצפייה, ומבקשים מהתלמידים לרשום נקודות חשובות שעולות להם במהלך הצפייה

דיון לסיכום הצפייה: (20 דקות)

- מה הרגשתי במהלך הצפייה?
- האם היו דברים שהיו לי קשים? מרגשים?
- מה למדתי מהסרט? מהן התובנות החדשות שלי?
- האם עלו דברים שלא ידעתי לפני הצפייה? מהם?
- האם יש דובר או סצנה שזכורים לי במיוחד?
- האם הרגשתי הזדהות עם המסר של הסרט?
- האם הרגשתי סלידה מהדברים?

'המתנחלים':

<https://www.youtube.com/watch?v=MAvvo4WaoL8>

'הארץ שמעבר להרים':

<https://mekomit.co.il/%D7%94%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%A9%D7%9E%D7%A2%D7%91%D7%A8-%D7%9C%D7%94%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%A1%D7%A8%D7%98%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%A0%D7%99%D7%A8-%D7%91%D7%A8%D7%A2%D7%9D-%D7%9C%D7%A6%D7%A4%D7%99/>

'יום אחד אחרי השלום':

<https://www.youtube.com/watch?v=W1kSkdOBFQo>

מפגש סיכום כיתתי

פתיחה (10 דק'):

עוברים יחד על התוכנית של התקופה כולה – אפשר לכתוב על הלוח את כל מה שהיה בתקופה כדי להיזכר מה היה לנו, בשביל לקבל פרספקטיבה על התהליך.

מהלך: (40 דק'):

הרעיון בחלק זה הוא לתת במה לתחושות, רגשות ומחשבות שעלו לתלמידים במהלך התקופה במשבצות או במפגשים מסוימים ולדון עליהם. העיבוד נועד כדי לעזור לתלמידים "לעשות סדר" ולעזור להם להבין את תהליך הלמידה האישי שלהם בתקופה. חשוב לייצר תחושה בטוחה ופתוחה של שיחה, לשבת במעגל, ולאפשר לכל התלמידים לדבר.

כמה אפשרויות על מנת לסכם במשותף את התקופה:

1. תולים על הקירות פלקטים עם שאלות, מבקשים מהתלמידים להסתובב בין השאלות ולכתוב על הפלקטים דברים שעולים להם.
2. נותנים לכל תלמיד דפים עם שאלות, ומבקשים מהם לקחת רבע שעה ולענות על השאלות בשקט.
3. מפזרים על הרצפה דפים עם היגדים ותמונות. מבקשים מהתלמידים להסתובב ולבחור לעצמם תמונה או היגד שדרכם הם ישתפו במחשבות שלהם.
4. מכינים מקרא של ממתקים – ומעבירים שקית ממתקים. כל תלמיד צריך לעות על שאלה על פי הממתק שבחר מהשקית.

חשוב שההיגדים והתמונות יציפו את העמדות השונות, הרגעים החשובים, הנושאים שנלמדו והמפגשים שנערכו במהלך התקופה. נרצה לגעת בסיכום גם בידע החדש שנרכש, במושגים והידיעות החדשות שהתבססו. וכן בתובנות והמחשבות שהתגבשו לתלמידים, כמו גם בעמדות שהתפתחו, בתזוזות ובשינויים שעברו בחודש האחרון.

סיכום (15 דקות):

שאלות / משפטים להתייחסות:

- שיחה שהשפיעה עלי
- משהו שעצבן אותי
- משהו שעדיין לא ברור לי
- משהו שהייתי רוצה להעמיק עליו יותר
- משהו שאני לא מסכימה איתו
- משהו שאני מסכימה איתו
- משהו שהתחדדה לי הדעה לגביו
- משהו שבא לי להתחיל לפעול לגביו
- משהו שהיה חסר לי
- משהו שבא לי להגיד על התקופה
- משהו שאני לוקחת איתי
- משהו שעורר בי השראה
- רגע שזכור לי במיוחד
- שאלה \ תהייה שעולה לי בעקבות התקופה

קצרצרים – על ירושלים | 20 דקות ביום

בוקר טוב מחנך, כהכנה לסמינר בירושלים, תיכון שקד

"שמעתי הרכה על העשאים שביכרנו עליהם כאן, אכזב אצו יעתי כאמת מה הסיפור מאחוריהם, עכשיו אני מכין אמה יש מתיחות כזו כאפי העיר כל הזמן" תאמיר כיתה ט', תיכון שקד

הפרויקט נבנה על מנת להניח תשתית עיונית בסיסית לתלמידים לפני היציאה לסיור לימודי ממושב בירושלים. הסיור והמהלך החינוכי שלובים זה בזו, על מנת להותיר חותם לימודי עמוק ומשמעותי יותר לא רק ברמת התוכן והידע, אלא גם ברמת החוויה והמחשבה וכן על מנת להעמיק את היכולת לגבש תפיסת עולם מורכבת בצורה מבוססת על סוגיות פוליטיות בוערות.

מטרות:

1. היכרות עם הסוגיות המורכבות הקשורות בירושלים
2. הבנת השפעת הקונפליקטים על המציאות הפוליטית בעיר, על חיי האזרחים, ועל היחס הציבורי כלפי ירושלים – בישראל ובעולם
3. גיבוש עמדה מבוססת ביחס למחלוקות הנוגעות לירושלים
4. ראיית הקונפליקטים בירושלים כביטוי מקומי לקונפליקטים לאומיים ורעיוניים
5. נכונות לפעולה פוליטית ומעורבות אזרחית

מה צריך בשביל הפרויקט:

פרויקט זה התקיים בסדרה של מפגשי בוקר בני 20 דקות, דרוש זמן ייעודי רלוונטי למפגשי תוכן קצרים, ניתן להקדיש שיעורי מחנך לטובת המערך.

המערך מורכב מחמישה מפגשים קצרים:

1. מפגש #1: פתיחה

- א. מעבר כללי ותמציתי על הרקע ההיסטורי
- ב. ידע בסיסי על העיר – אוכלוסייה, מצב סוציו אקונומי, הגדרתה בישראל ומעמדה בעולם
- ג. הצגת הנושאים בהם נעסוק במהלך סדרת המפגשים

2. מפגש #2: "העיר שחברה לה יחדיו".

ירושלים בתוך הקונפליקט הישראלי-פלסטיני, סוגיית תושבי מזרח ירושלים, והיכרות עם המפות השונות והטופוגרפיה הפוליטית של העיר.

3. שיעור שני: המתח הדתי

הבחירות המוניציפליות שנערכו בעיר, תוך התייחסות לצביון של העיר ולהיבט הכלכלי במבט על מדדי טיפוח ומיסים.

4. שיעור שלישי: הפופיק של העולם

חשיבותה של העיר בעיני כל הדתות, והמתח העולמי סביבה. נעסוק באופנים בולטים ואקטואליים בהם הוא בא לידי ביטוי – הר הבית, הדילמה סביב מיקום האירוויזיון, מקומן של השגרירויות (והעברת השגרירות האמריקאית לירושלים) – מעמדה של ירושלים כבירת ישראל.

5. שיעור סיכום:

מבט על כל המושגים בהם עסקנו במהלך הסדרה. נערוך דיון מתוך המסקנות והמחשבות של התלמידים.

חומרי עזר רלוונטיים:

1. רקע היסטורי על העיר: <https://www.youtube.com/watch?v=KEPt1UrYce4>
2. בין עוני להתחדשות – על קרית מנחם:
https://www.youtube.com/watch?v=HdsT_PxxxTk
3. ירושלים של מעלה – על רחביה: <https://www.youtube.com/watch?v=5BhXeGkRx2I>
4. על שכונת עיסאווייה: <https://www.youtube.com/watch?v=sx52DphjkUO>
5. גאולה בירושלים: <https://www.youtube.com/watch?v=bzoE-J5ZmAU>
6. הדג נחש, להתחלק בעיר: <https://www.youtube.com/watch?v=S8wIRfcQWzQ>

המלצות וטיפים:

- 20 דקות הם זמן קצר – רצוי לבחור מתודה אחת (סרטון אחד, משחק אחד, שאלה אחת לדיון) – ולא לנסות להספיק יותר מזה. רצוי להיות חדים ומדויקים במטרה ובתפקיד של כל מפגש
- שעות הבוקר הן שעות קשות ללימוד ולשיח בנושאים מורכבים, עניין שמקשה על שיתוף פעולה מצד התלמידים. מומלץ להתחשב בכך בבחירת המתודה
- התלמידים שעבדנו איתם עוסקים באופן קבוע בתכנים פוליטיים ואקטואליים, על כן העיסוק בתכנים אלה בסדרת המפגשים התאפשר בקלות יחסית. מומלץ להתאים את רמת השיחה בהתאם לתדירות העיסוק בתכנים פוליטיים, לא כדאי לפתוח תכנים מורכבים וטעונים מאוד בזמן כל כך קצר